

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA JU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Jitka Langerová

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA JU**

Akademický rok 2011/2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Role pěveckých činností při rozvíjení hudebního sluchu a hudebních schopností

The role of singing activities in the development of musical ear and musical skills

Jméno studenta: Jitka Langerová

Číslo studenta: P 09837

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: AKVO: 7531R001 Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Karel Daňhel

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou disertační práci na téma
„Role pěveckých činností při rozvíjení hudebního sluchu a hudebních schopností“
jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených
v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím
se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené formě elektronickou
cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou
v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním
mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále
s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona
č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu
a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé
kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním
registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů

Vodňany, březen 2012

Jitka Langerová

Poděkování:

Zvláštní poděkování bych chtěla věnovat Mgr. Karlu Daňhelovi za vstřícný a milý přístup, odborné vedení, rozvahu a klid.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jitka LANGEROVÁ**
Osobní číslo: **P09837**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Název tématu: **Role pěveckých činností při rozvíjení hudebního sluchu
a hudebních schopností**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je ukázat význam a roli pěveckých činností v hudební výchově dětí předškolního věku pro kultivaci hudebního sluchu a hudebních schopností s využitím výsledků výzkumu rozvoje hudebnosti u dětí v závislosti na věkovém stupni. Teoretická část bude zaměřena na zmapování dosavadních poznatků v oblasti hlasové výchovy dětí a využití pěveckých činností jako základu pro činnosti hudebně-pohybové, poslechové a instrumentální.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **min. 40 stran**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Knopová, B. Činnosti hudebně pohybové v systému hudebního vzdělávání na ZŠ a SŠ, MU Brno, 2005

Kulhánková, E. Písničky a říkadla s tancem, Portál, Praha 2008

Tichá, A., Raková, M. Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími, Portál, Praha 2007

Tichá, A. Učíme děti zpívat, Portál, Praha 2005

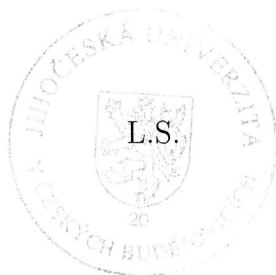
**Zežula, L., Janovská, O. a kol. Hudební výchova v mateřské škole-
metodika, SPN, 1987**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Karel Daňhel**
Divadlo Oskara Nedbala Tábor

Datum zadání bakalářské práce: **11. května 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2012**

Mgr. Michal Vančura, Ph.D.
děkan

prof. PaedDr. Iva Stuchlíková, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 11. května 2011

Anotace

Cílem práce je ukázat význam a roli pěveckých činností v hudební výchově dětí předškolního věku pro kultivaci hudebního sluchu a hudebních schopností s využitím výsledků výzkumu rozvoje hudebnosti u dětí v závislosti na věkovém stupni. Teoretická část bude zaměřena na zmapování dosavadních poznatků v oblasti hlasové výchovy dětí a využití pěveckých činností jako základu pro činnosti hudebně-pohybové, poslechové a instrumentální.

Annotation

The aim of this work is to demonstrate the importance and role of singing activities in the Music Education of the pre-school children for the cultivation of the musical ear and musical skills using the results of the children's musical appreciation to their age. The theoretical level will be aimed at mapping of the existing knowledge in the area of children's voice education and using of the singing activities as a basis for the musical-kinetic, listening and instrumental activities.

Obsah

Obsah	7
1. Úvod	9
1.1 Zpěv a jeho význam pro kultivaci dětské osobnosti.	9
1.2 Hudební vnímání a estetické působení na život člověka, ...	11
1.3 Dítě a písnička	12
1.4 Vědecké názory a výzkumy – R. A. Prei, Munk, Larionov, Strunk.	12
2. Zpěv v mateřské škole	16
2.1 Od říkadla k písničce	16
2.2 Hudební hry s dětmi.	16
2.3 Hudební test dětí v mateřské škole.	17
2.4 Hudební zájmy v rodině a jejich význam pro rozvoj dítěte.	19
2.5 Možnosti zpěvu a rozvoje hudebnosti dětí v rodině	19
2.6 Vliv regionálního hudebního prostředí na hudebnost dětí.	20
2.7 Děti, hudební výchova a Rámcový vzdělávací plán v mateřské škole.	21
2.8 Muzikoterapeutický vliv pěveckých činností na osobnost dítěte.	24
3. Vývoj hudebních schopností u dětí.	27
3.1 Hlasový rozsah a dýchání.	27
3.2 Základní písňový repertoár v mateřské škole.	28
3.3 Zásady správného nácviku písňe.	29
4. Dětské hudební hry s písničkou	32
4.1 O zpěvu a zpívání – Orff, Jurkovič, Keller, Bittová.	32
4.2 Hudební doprovodné nástroje v mateřské škole.	33
4.2.1 Orffův instrumentář v mateřské škole.	33
4.2.2 Sopranová zobcová flétna	35
4.2.3 Hudební hádanky	35
4.3.1 Zásady pro správný nácvik instrumentálních doprovodů:	36
4.3.2 Pěvecké činnosti jako základ hudebních činností v mateřské škole	37
4.3.3 Zásady hlasové hygieny	38
4.3.4 Význam zpěvu pro logopedii	39
4.4 Poslechové činnosti v mateřské škole jako motivace k pěvecké tvořivosti dětí . .	40

4.5	Možnosti a problematika aplikace poslechových činností v mateřské škole. . . .	42
4.5	Hudebně pohybové činnosti v mateřské škole jako oživení pěveckého projevu . .	43
4.6	Hudební hry s dětmi předškolního věku ve spojení se zpěvem	46
4.7	Poslechové činnosti a jejich význam pro dětský zpěv a hudebnost.	48
5.	Význam hudby a zpěvu pro pedagogickou činnost učitelky v mateřské škole . .	49
6.	Závěr	50
	Seznam citací	51
	Seznam použité literatury	52
	Seznam příloh.	53

1. Úvod

Kdo má muzikantské uši, slyší hudbu všude, v zpěvu ptáků, cinkotu skleniček i v krocích po schodech. Má rád všechno, co hraje, kobylku v trávě i tu na houslích. I taková učená slova jako osnova, metronom či DO RE MI FA mu znějí jako slovíčka vášně, protože znamenají muziku.

Ilja Hurník

Jedním z důvodů, které mě vedly k napsání této práce, je skutečnost, že ač působím v mateřské škole již téměř 20 let, moje nadšení pro dětské zpívání neutrpělo žádné trhliny, spíše naopak. Dnes naše mateřinka zní dětským zpěvem možná více než v minulosti. Zjištění, že není třeba na děti zvyšovat hlas a mohutně vyvolávat, že mají uklízet, když chceme odejít ze třídy, tohle upozornění lépe zajistí písnička. Písnička poučí, pohladí i rozesměje, takže se nesmí dětem ze života vytrácet. Všechny lidi kolem sebe bych ráda přesvědčila o pravdě a dětem začnu ráda vštěpovat faktické tvrzení buď třeba smutný, ale vždycky si můžeš zpívat. Nyní ze mne hovoří životní zkušenost. Po svém čtyřicátém roku jsem zůstala sama a chvíle mého prvního nesmělého rozkoukávání v nové situaci, v novém bytě, v době, kdy jsem nechtěla se žádným živým tvorem komunikovat, kdy bylo moje trápení k nepřežití, jsem dokázala najít trochu rozptýlení pouze u svých hudebních nástrojů. Snad právě tato negativní zkušenost mi otevřela nový náhled na věci zcela samozřejmé a snad právě proto se ve své práci také věnuji hudbě a hlavně zpívání jako takovému. Zpěv a hudební činnosti se pro mne staly zcela přirozené, mile vepsané a léty prověřené součástí mého běžného života. Jelikož jsem i já hudbou očarovaná, proč bych jako učitelka nepředala tuto myšlenku rovněž mnou svěřeným dětem. Vždyť netvrdí snad jedno z krásných českých přísloví: „Co Čech to muzikant“?

Dosti již o mně samé a věnujme se dětem. Ve své práci jsem se soustředila na hudební činnosti s dětmi předškolního věku, z nich pozornost věnuji nejvíce rozvoji zpěvu.

1.1 Zpěv a jeho význam pro kultivaci dětské osobnosti.

Cílem výchovy a výchovného působení na děti není, aby všechny děti byly stejné a stejně se chovaly, ale aby při vší rozmanitosti povah i zjevů byly v životě úspěšné a šťastné. A rozhodně bychom jim měly otevřít cestu, aby si k tomu mohly zazpívat.

A proč děti nezpívají? Na tuto otázku budu hledat odpověď a pokusím se najít cestu k nápravě nezpěvnosti.

Zpěv by měl provázet děti již od narození. *„Dnešní maminky dětem nezpívají. A přitom je jednohlasá písnička dětskému vnímání nejbližší. Dítě naslouchá zpěvu a spokojeně si pobrukuje. Svůj první „hudební dialog“ tak prožívá v bezpečí a příjemném citovém souznění. Ve většině rodin se však už pomalu ztrácí možnost společného prožívání velmi příjemných chvil, k nimž se rádi všichni vracejí a v nichž jsou schopni prožívat intimní atmosféru lásky, porozumění, klidu a bezpečí. Odmalička bychom měli děti učit prožívat radost z radosti druhých. To je totiž jeden z největších vkladů do života.“*¹ Kdo to dovede, v životě si sám hodně radosti užije. Od útlého věku je třeba cílevědomě vést a rozvíjet to, co je v dítěti perspektivního – dobré předpoklady a sklony a k těm určitě náleží i hudební vlohy. Každý z nás, i ten, kdo má pocit, že si do života donesl absolutní hudební „hluch“, si občas zpívá, brouká nebo třeba jen poťukává do rytmu. Hudba má několik rovin, my ji vnímáme jako umění, jako něco, co je pro nadané. Ale když se zastavíme u toho, jak hudba vznikla, uvědomíme si, že vždycky byla součástí života. Patřila k běžnému rozhovoru, konverzaci. Každá hláska, vykřiknutí, vyjknutí, dupnutí, tlesknutí, bouchnutí nese svou informaci. Myslím tím, že pochopíme co nám děti sdělují, využíváme nástroje, učíme děti říkadla, rytmizujeme... Hudba nám pomáhá vyjádřit to, co slova nedovedou. Zvláště když děti ještě mají úzkou slovní zásobu a nedokážou nám sdělit, co potřebují. Ale když tak přemýšlím, rovněž v životě dospělého člověka se objevují takové momenty.

Svět kolem nás je plný zajímavých zvuků. Někdy jich slyšíme mnoho najednou. Třeba při chůzi po ulici můžeme slyšet v jedné chvíli hluk aut, lidskou řeč, řezavý tón sbíječky, hudbu z reproduktoru... Je těžké se takovému hluku ubránit. A přece si dokážeme vybrat jeden z nich a věnovat mu větší pozornost. I hudba se skládá z mnoha zvuků jednotlivých nástrojů, jak jim to určí skladatel. Dnešní hudební svět může až vyvolávat vidinu obrovské tovární haly, v níž se shromáždila doposud rozptýlená nahrávací studia do zvukově dobře izolovaných kukaní. Jeden zaměstnanec obchází tato studia, vybírá hotové nahrávky, pak je odnáší k vypalování na CD do nejrozsáhlejšího oddělení ne nepodobného pásové výrobě.

---

¹ TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, nakladatelství Portál, Praha 8 2008, s. 12

A tak si myslím že je čas ubírat se po cestách, kde hraje hudba svou původní roli, a to ve skromnějším lidském společenství, kam přináší utěšení, ale také provokuje a povzbuzuje, uspává i probouzí, okouzluje i mudruje, ponouká k tanci i zamyšlení, má humor zjevný i skrytý pro ty poučené a daruje něco, o čem se dnes mluví tak málo, totiž krásu. Přejít od přirozené hudby je dnes prezentován přes noty – to, co někdo napíše, je potřeba interpretovat. Pokud ale hudbu vnímáme jako něco, co je nám vlastní, tak to není nic špatně. Hudba dětem pomáhá nalézt nebo obnovit spontaneitu a rovnováhu v životě, uvolnit se. Také podporuje lepší vstřebávání poznatků. Hudba svými hudebně výrazovými prostředky, organizací v čase a v hudebním prostoru, výškovou, rytmickou a dynamickou modifikací rozehrává celou oblast lidské psychiky. A hudebně připravený a zkušený posluchač může vyposlouchat hudební sdělení, identifikovat ve zvukové podobě hudební obsah. Tyto otázky pro svou obtížnost nejsou zcela prozkoumány.

Výzkumy Antonína Sychry, foniatra K. Sedláčka i estetika M. Jůzy ukazují, že sdělení v hudbě je vědecky prokázané, nelze ho popírat.

1.2 Hudební vnímání a estetické působení na život člověka,

S otázkou obsahu hudby, s hudebním vnímáním a etickým působením je nutno sledovat význam hudby a její role v životě člověka. Hudba se spojuje s lidskou přirozeností, zušlechťuje ji a vede člověka k poznání krásy. Hudba je produktem člověka, projevem jeho lidské podstaty i existence. Původní a nejúčinnější funkce hudby je v jejím fyziologickém a psychologickém působení. Hudební vnímání a všechny druhy hudebních aktivit jsou zakotveny v lidské osobnosti. Výrazná melodie rozehrává zejména citovou oblast, harmonická struktura i předivo hlasů a forma hudebního díla rozvíjejí myšlenkové procesy, představovou emocionální a estetickou oblast. Citová sféra je hudbou podněcována nejvíce. Hudební vnímání kultivuje též lidské smysly a cítění. Pěvecký projev zlepšuje funkci hlasového ústrojí a urychluje procesy vyšší nervové činnosti.²

U písničky vnímáme především její nápěv a text, tedy lidský hlas. A jak reagovat na lidi, kteří si stěžují: „já nemám hudební sluch“? Využijí citát pana Jurkoviče³, z rozhovoru s jeho přáteli, kde se jich zeptal z čeho tak soudí? A oni na to, že neumí zpívat. Tím ovšem jejich debata neskončila a pokračovala velice důležitým dotazem zda muziku mají rádi? Když dostal odpověď, že dotyčný člověk hudbu poslouchá rád

² SYNEK, J. *Výbrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*, Pedagogická fakulta Olomouc 2004

³ JURKOVIČ, P. *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, květen 2011

a některé písňe nebo skladby dokonce miluje. Pevně odpověděl, že pokud je rozlišuje a poznává dokonce, že někdo zpívá falešně, pak tedy nemá mluvit o absenci hudebního sluchu. A to nejdůležitější co tito lidé slyšeli z Jurkovičových úst bylo: „Jediný způsob, jak naučit děti zpívat, je zpívat“. A já se k jejich pravdivosti zcela přikláním a praxí s dětmi jsem si je ověřila. Víím, že tato práce by měla být psána téměř vědecky, ale mě to nedá a nyní budu pokračovat zcela netradičně. Jak? No přece písničkou? A to třeba tou, kterou by měly znát všechny děti už od svojí maminky – ukolébavkou – Spi moje děťátko, zavři očka, robátko, pohladí Tě, potěší Tě, Halí belí, písnička už je tady. Ano tato jednoduchá písnička postavená na třech tónech je tou, kterou mají rády a dobře ji zvládají i ti nejmenší cvrčkové v mateřské škole a možná je to právě proto, že jim jí od prvních chvil na světě zpívala jejich maminka.

1.3 Dítě a písnička

Dnes už lékaři vyzkoumali, že už v těle matčině, dříve než se dítě narodí, bere na vědomí vibrace, které vznikají, když si maminka zpívá. A tyto vibrace jsou pro něj prvním znamením o světě, který je zatím mimo. Zpěv je způsob komunikace mezi nimi. Dítě citlivě vnímá také barvu matčina hlasu. Textu ukolébavky zcela malé děti nerozumějí, je to však konejšivý nápěv a matčin hlas, co utěšuje děťátko. A nezáleží na tom, že maminka zpívá kdovíjak. Matka, která si zpívá, má po starosti. Může být v úplně jiné místnosti, ale když je dítě zvyklé na její zpěv, cítí, že je to prima, že všechno je pořádku. Nic se nemůže stát, máma je tady. Její hlas přináší dítěti jistotu, je pro něj pěkný. Vždyť je od mámy. Zpívat bychom si měli pro sebe a nastávající maminky také pro děťátko.

1.4 Vědecké názory a výzkumy – R. A. Prei, Munk, Larionov, Strunk

Začátky systematického výzkumu lidského velkého mozku, jeho stavby a jeho funkcí spadají do poloviny minulého století. Diferencované, dynamické procesy v kůře velkého mozku tvoří podle toho objektivní základy psychických jevů, jejichž příčina je nakonec v působení okolního světa.

Občas totiž došlo i na zkoumání tak speciálního problému, jako je korelace mezi činností velkého mozku a hudebním slyšením, respektive hudebností. V tomto směru mají velkou důležitost práce R. A. Prei.

Již v roce 1881 došel Munk k názoru, že určitá místa v lidském spánkovém laloku mají vztah k určitým tónovým frekvencím. Jeho názory byly rovněž podepřeny pokusy na zvířatech, jež provedl Bachtěrev a jeho žák Larinov, kteří v kůře spánkového laloku spatřovali zastoupení tónové stupnice jako v kochlei. Pokusy na psech pak Tunturin dokázal, že rozsahu frekvencí od 250 do 8 000 kmitů za vteřinu odpovídá každé oktávě úsek kůry asi 2 mm. Pokusy určit všechny schopnosti, které tvoří předpoklad pro nejrůznější hudební činnosti, nacházíme poprvé u C. Stumfa. Jednotlivé hudební schopnosti se však zkoumaly příliš izolovaně.

Jde především o diferenciací, resp. rozlišovací schopnost danou sluchovým analyzátozem a jeho mozkovými centry, jakož i o schopnost danou sluchovým analyzátozem a jeho mozkovými centry, jakož i o schopnost vnímat kvalitu (tónovou výšku v nejšířším slova smyslu), ale i intenzitu a trvání sluchového vjemu, tedy o schopnost obecně označovanou jako hudební sluch. K tomu přistupují všechny vjemy jako odraz hudebních celků, jako je melodie, motiv, téma včetně tzv. rytmického členění.

Do jiné skupiny lze zahrnout všechny schopnosti paměti, které jsou určeny charakterem hudebních činností, především paměť pro kvality intenzity a trvání tónů, tónových komplexů a řad tónů. U hudebních schopností však přichází v úvahu vedle recepce a reprodukce také produkce. Souhrn těchto jednotlivých schopností ovšem ještě nevytváří to, co označujeme jako hudební nadání. Děti se rodí s předpoklady pro svůj další vývoj... Všechno co se v psychickém uspořádání dítěte rozvine, je zprvu jen vloha, tedy možnost tohoto rozvoje. Jako vlohu označujeme tedy anatomicko-fyziologickými vlastnostmi organismu podmíněné možnosti pro další psychický vývoj dítěte. Lidé jsou od narození vybaveni různými vlohami. Vlohy jsou tedy podstatným výrazem vrozeného typu vyšší nervové činnosti. Mezi vlohami a schopnostmi je velký rozdíl. Vlohy jsou velmi mnohoznačné. Jsou předpokladem pro možný vývoj schopností. Schopnosti jsou vlastnosti osobnosti, které jsou rozvinuté výcvikem, vzděláním, zkušeností. Rozvoj vloh existujících již při narození podstatně závisí na podmínkách a výchově. V jednom případě se stejné vlohy vyvinou ve velký talent, v jiném netrénovaná hudební vloha může zůstat nerozvinutá – latentní. Aby dostaly vlohy dítěte možnost k dalšímu vývoji, je třeba odpovídajících podmínek uvnitř konkrétního prostředí, v němž dítě žije. Konkrétní životní prostředí může být takové, že k rozvoji hudebních vloh nedává vůbec příležitosti. Pak zůstanou pouze jako vlohy nebo mohou dokonce zcela zakrnět, nenaleznou-li svému

rozvoji vhodnou půdou. Avšak ony vlohy, kterým se dostane možností k rozvinutí, přemění se v lidské schopnosti. Schopnosti se vytvářejí v procesu činnosti, k níž je těchto schopností zapotřebí. Marx výslovně konstatuje, že „teprve hudba probouzí u člověka smysl pro hudbu“. Tam, kde pro činnost chybějí podmínky, nejsou také předpoklady k rozvoji hudebních schopností a dítě nemá možnost získat a osvojit si hudební dovednosti. Bez každodenního mnohahodinového tréninku hry na hudební nástroj či soustavného dirigování a komponování zůstane nadání nevyužité. Výsledný výkon člověka však není pouze funkcí těchto dispozic.

Výkon je ovlivněn řadou dalších proměnných. Zjednodušeně řečeno, z jedné třetiny je kvantita a kvalita výkonu dána úrovní nutných schopností (včetně talentu), z další třetiny vlastnostmi nevýkonové povahy, především vlastnostmi charakterovými jako například vytrvalostí, rozhodností, cílevědomostí. Z další třetiny pak může výkon ovlivnit náhoda – rodina, do níž se narodím, genetické dispozice, vliv vychovatelů a učitelů. Schopnosti se rozlišují od nadání a středně rozvinuté schopnosti se označují jako talent a mimořádně rozvinuté schopnosti jako genialita. Toto dělení můžeme nalézt ve starší české psychologické literatuře. V současné světové psychologii to rozhodně není tak jednoznačné. Častěji se v ní setkáváme s rozdělením specifického talentu (hudební, výtvarný) od poměrně obecného nadání (gifted children, gifted people), které je specifickým souborem kognitivních i prožitkových odlišností takovýchto lidí (vyšší inteligence, rychlé učení, zvýšená citlivost), která je předurčuje k rychlejšímu a lepšímu zvládnutí mnoha schopností, vědomostí, aktivit. Velmi zajímavé teorie o tomto tématu podává Dabrowski.

Názor, že schopnosti se dědí po předcích, tedy že dítě „osudově“ závisí na svém vývoji, na zděděných rysech a funkčních vlastnostech svých rodičů, je mylný. Děti se rodí s předpoklady pro svůj další vývoj. Od narození jsou vybaveny různými vlohami. Rozdíly ve vlohách spočívají především ve vrozených zvláštěnostech nervové soustavy, a to v jejich anatomicko-fyziologických zvláštěnostech. Pavlov ve svých výzkumech zdůraznil, že vlohy jsou podstatným výrazem vrozeného typu vyšší nervové činnosti. Všechno, co se v psychickém uspořádání dítěte rozvine, je zprvu jen vlohá, tedy možnost tohoto rozvoje. Jako vlohu označujeme tedy anatomicko-fyziologickými vlastnostmi organismu podmíněné možnosti pro další psychický vývoj dítěte. Vlohy mají při narození člověka mnoho společného. Mezi vlohami a schopnostmi je však velký rozdíl, leží mezi nimi celý vývoj

*osobnosti. Pedagog si při své práci nemá přirozenost dítěte jednoduše podrobit, nýbrž ji formovat.*⁴

---

⁴ SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte*, Praha, Supraphon 1974

2. Zpěv v mateřské škole

Velmi důležité je ale uvědomit si, že dítě se může hudebně „probudit“ někdy dříve, jindy později. Je nutné si vždy po určité době ověřuje, zda je hudební vývoj dětí rovnoměrný, čemu je třeba věnovat zvýšené úsilí, co upevnit, zopakovat.

2.1 Od říkadla k písničce

V období nejintenzivnějšího rozvoje řeči může být hra s říkadlem významným pomocníkem. Dítě si osvojuje a zlepšuje výslovnost, intonaci a rytmus řeči, získává chuť mluvit, učí se vyjadřovat. V hudební výchově se stává říkadlo dítěti podkladem rozmanitých hudebních her. K říkadlům patří různá rozpočítadla, rytmizované hádanky, nejjednodušší ukolébavky a popěvky k houpání děťátka.

Říkadla melodizujeme podle známých modelů. Rozhodneme-li se pro určitý motiv, už potom tímto způsobem zpíváme říkadlo stále.

Přechod od rytmicky deklamovaných říkadlů k nejjednodušším říkadlům zpívaným je vlastně plynulý. Říkadlo mívá malý tónový rozsah a většinou se v něm melodické motivy stále opakují, melodika často vychází od 5. stupně a pohybuje se v tónovém prostoru sol-mi, sol-la-mi sol-fa-mi, sol-fa-mi-re-mi, někdy také mi-re-do – např. Kolo, kolo mlýnský; Běží, běží zajíček; Foukej, foukej, větříčku; Ententýky aj.⁵

2.2 Hudební hry s dětmi

Ráda vybírám z krásných lidových písniček pyšnicích se něžnou a jemnou melodií a příjemně uspávajícími slovy třeba Spi děťátko spi. Tuto píseň však dětem nabízím k poslechu, když odpočíváme po obědě.

Nejlépe nám jde společné zpívání již v pondělí, kdy se společně s dětmi sejdeme v komunitním kruhu a vítáme nový týden. Společně si vyprávíme, co který z nás prožil v průběhu volných dní – soboty a neděle a většinou u nás zaznívá: „Kdo jsi kamarád, tak pojď si s námi hrát:“

‖ Kdo jsi kamarád, tak pojď si s námi hrát, ‖

Kdo jsi kamarád, tak budeš rád,

Že si s námi můžeš hrát, že nás můžeš napodobovat.

5 ZEŽULA, J., JANOVSKÁ, O., KURKOVÁ, L., BUDÍK, J. *Hudební výchova v mateřské škole*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1987, s. 87, 89, 94

Kdo jsi kamarád, tak tleskej rukama, * *
Kdo jsi kamarád, tak tleskej rukama, * *
Kdo jsi kamarád, tak budeš rád, že si s námi můžeš hrát,
že nás můžeš napodobovat. * *
Kdo jsi kamarád, tak dupej nohama,
Zpívej la, la, la,
Volej hola hej...

Největší radost mají děti, když je čtvrtek, to potom volají – „budeme zpívat krtka“. A s radostí zpívají: „Bylo ráno a byl čtvrtek. Jaký krásný den!...“

A pak se rozvíjí další výchovně vzdělávací činnost nebo zůstaneme u písniček a rádi u piana nebo s kytarou zpíváme dál. Ať jsou to naše cvičeníčka, kdy na slabiku mo, na, po... zpíváme známé písničky, sluchově se snažíme uhodnout, kterou z písniček nám klavír zahrál a potom ji třeba zpíváme jako medvědi, kočičky nebo jiná zvířátka.

2.3 Hudební test dětí v mateřské škole

V naší třídě máme 7 předškolních dětí ve věku 5 – 6 let, 9 dětí ve věku 4 – 5 let, 11 dětí ve věku 3 – 4 roky.

A v podstatě mne nepřekvapilo pouhé ujištění faktu. Jelikož se s dětmi zpěvu a hudebním činnostem věnujeme, při drobné zkoušce, kterou jsem si provedla v průběhu řízené činnosti a kdy jsme s dětmi, kterých bylo v ten den 21, provedly tento praktický test a já ho takto vyhodnotila:

Nejprve jsme si s dětmi na uvítání nového dne zazpívaly „Kdyby byl Bavorov“, já jsem děti doprovodila na klavír. Jelikož děti písničku velmi dobře znají a mají ji rády, zpívaly všechny. V první sloce se dobře držely jak melodie, tak udaného tempa, ale Sam – pětiletý kluk, který moc rád zpívá i muzicíruje se nechal unést radostným prožitkem a začal zpívat hodně nahlas a rychleji než ostatní. Neopravovala jsem, neupozorňovala a další písničky, které děti navrhovaly ke zpěvu jsem opět dětem nechala prožít a užít si s hrou „Na tělo“.

Děti se vydováděly a vysmály a pak jsem opět zařadila hru na pana dirigenta, dětem jsem rozdala ozvučná dřívka a naše dřevěné tyčinky a jenom jsem hrála ve 2/4 taktu písničku „Pec nám spadla“ a děti přesně na pokyn začaly ťukat a společně jsme zazpí-

valy a relativně rytmicky doprovodily písničku. Radost dětí byla veliká a hra „Na dirigenta“ bude stále oblíbená a vždy dětmi vítaná. Přítomných 15 dětí velice úspěšně oddirigovaly s mým neustálým bezprostředním kontaktem písničku a velice hezky a s chutí si zazpívaly. Malé děti se zájmem pozorovaly a poslouchaly a tak jsme se ještě vypravily prostřednictvím příběhu za zvířátka do Bavorova a v příběhu si děti zkusily opakovat krátký hudební popěvek – sestupná melodie tří po sobě jdoucích tónů na slabiky – Ko, La, Mo. Rovněž vzestupná melodie dětem, jejichž snažení bylo podbarveno příběhem, nedělalo problém. Do činnosti se zapojily všechny starší holčičky i kluci. Malé děti pozorovaly mnou připravená zvířátka, potom si je odnesly do hracího koutku a potichu si hrály.

Rovněž toto melodické cvičení děti v globálu zvládly nebo se alespoň snažily a při pravidelném zařazování melodických cvičení budou i mladší děti schopny těchto melodických cvičení a jejich správné nápodoby. To ale nebylo všechno, když jsme se s dětmi vracely od zvířátek z Bavorova, musely jsme nejprve správně zaťukat na čičenicou bránu, abychom mohli vejít do Čičenic a do školky. Improvizovaná brána byla umístěna v zadní části naší třídy a na zlatou závoru bylo třeba vyťukat BUM, BUM, BUCHY, BUCH. Když všechny děti, které chtěly zaťukaly na bránu, posadily jsme se na koberec a porovnávaly, jak zní kouzelný signál na otevření brány na ozvučná dřívka, na bubínek, na tamburínu, na kastaněty a říkaly jsme si naše známá společná říkadla. Bum, bum ratata, Jedna dvě, Pekař peče housky, To jsou prsty... Vlastně jsme tímto znovu poznávali a tříbili si cit pro barvu zvuku.

Když se zmiňuji o rozpoznávání zvuků, barvy hlasu, rádi s dětmi hrajeme sluchovou hru „Ptáčku jak zpíváš“. Někdy se ve třídě objeví kouzelný sáček plný různých věcí, které rozpoznáváme pouze sluchem. A sluchem už umíme rozpoznat také různé hudební nástroje, které ve školce máme – klavír, flétnu, kytaru, buben, varhany. Srovnáváme kontrast triangel – bubínek (tompán), zvonkohra – metalofon, flétna – klavír v hluboké poloze...

Protože už se blížil čas jít ven, zapojili jsme se do vláčku a jeli jsme vláčkem do šatny a ven. „Jede, jede mašinka, kouří se jí z komínka, jede, jede z Čičenic, veze děti a nic víc...“

2.4 Hudební zájmy v rodině a jejich význam pro rozvoj dítěte

Dr. Jiří Pilka v Eseji o hudební výchově jejíž autorem je Pavel Jurkovič uvádí: „Slyšení je dílem duše – hudbu poslouchá ucho, ale zažívá ji celá osobnost člověka“.

Možná právě tento výrok mne rovněž přivedl k myšlence zeptat se rodičů dětí z naší mateřské školy také na jejich názor a vyslovit jej formou vyplněného dotazníku.

V úvodní části tohoto materiálu, jsem použila slova paní Aleny Tiché jedné z autorek publikace „Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími“, která zde mimo jiného uvádí, že v současné době děti mívají málo příležitostí ke zpívání a často ani neumějí správně používat svůj hlas. Neúspěchy je pak mnohdy odradí od zpěvu na celý život.

V dotazníku byly připraveny tyto otázky:

- Působí u vás v rodině jako pravdivý výrok „Co Čech to muzikant?“
- Poslouchají vaše děti někdy hudbu?
- Zpíváte si někdy doma s vašimi dětmi?
- Chtěli byste, aby vaše děti získaly v mateřské škole také hudební dovednosti?
- Kdo si rád zazpívá u vás doma s dítětem?
- Hraje u vás doma někdo na hudební nástroj?
- Má vaše dítě možnost živě poslouchat nebo se rovněž zapojit do hry na hudební nástroj?
- Kterou z lidových písniček by vaše dítě mělo určitě umět?
- Poslechnete si někdy rádi skladbu vážné hudby?
- O čem by měly být dětské písničky?
- Co vám přináší hudba a zpěv?
- Co přináší zpívání dětem?
- Pozvání na koncert a účast na něm.

2.5 Možnosti zpěvu a rozvoje hudebnosti dětí v rodině

V rodinách se zpívá stále méně. V rodinách, kde je společná domácnost s babičkou a dědečkem, je tato činnost s dětmi častější. Rovněž pokud děti znají z rodiny již nějakou básničku či písničku, častěji s ní dítě seznámí babička nebo maminka. Podle mnou získaných informací z dotazníku a zkušenosti s nově přijímanými dětmi do naší mateřské školky děti znají a podle maminek by měly znát písničku „Skákal pes“, „Pec

nám spadla“ a lidové písničky vůbec. Většina dotázaných rodičů je velmi ráda, že děti v mateřské škole mají možnost se s hudbou setkávat, že hodně děti zpívají a že je obohacován jejich repertoár písní umělých i lidových. Většina dětí však nemá možnost si s rodiči či prarodiči zamuzicírovat. Aktivní hra na hudební nástroj u rodinných příslušníků téměř není. Podle rozhovorů s rodiči jsou však velmi nakloněni rozvoji hudebnosti u jejich dětí v mateřské škole.

Velkou pravdou ale je, že nejen u dětí, které naši školku začnou navštěvovat, ale i u jejich rodinných příslušníků se brzy začne hudební vnímání a hudební výběr krásně formovat. Děti většinou maminkám a tatínkům chtějí a také zazpívají písničky, které se naučily, chtějí si s nimi hrát hry se zpěvy. Proto se již nyní stalo běžnou věcí v naší mateřské škole vyvěšovat rodičům písničky a básničky, které se děti ve školce učí, mají možnost se kdykoliv podívat do třídy a zahrát si s námi naše oblíbené hry, aby mohly hrát, zpívat a vyprávět si také doma s dětmi.

2.6 Vliv regionálního hudebního prostředí na hudebnost dětí

Moji myšlenku zapojovat a rozvíjet rovněž po hudební stránce celé rodiny našich dětí, by určitě podpořila rovněž paní Ludmila Vrkočová, jejíž kniha „Domovem hudby“ mne přímo okouzila. Základním mottem knihy je: vymodelovat plastickou hudební mapu Čech. Nejenže se zde objevuje nádherný jazyk, kterým autorka ke čtenářům promlouvá, barvitě a kouzelně formulované popisy krajiny, ale rovněž jsem se dozvěděla spousty zajímavých místopisných a autobiografických informací o českých muzikantech, vlastně zde autorka píše o tom, co je pro určité místo typické a z hlediska české hudební historie zajímavé a důležité. Autorka sice uvádí, že informace o jednotlivých místech se nám zachovaly velice nerovnoměrně, ale uváděné informace o místech kde jsem se narodila, vyrůstala a kde žiji jsou pro mne velmi obohacující. Zvláště velmi přínosná pro mne byla stať věnovaná Vodňanům. Vodňanští si podle slov Ludmily Vrkočové na hudbě velmi zakládali. Jistě je velmi vhodné se na potvrzení těchto slov zmínit o několika slavných jménech, z nichž prvním by mohl být učenec, básník a hudební skladatel Jan Kampanus Vodňanský, který se dopracoval až k počátku raně barokní monodie. V osmdesátých a zejména devadesátých letech minulého století zde vyvíjel svou činnost zpěvácký spolek a v blízkosti známé umělecké trojice Herites – Mokry – Zeyer se hudbě dařilo výborně. Světového uznání si dobyla i houslistka Marie Heritesová – dcera Fran-

tiška Heritese. Ve Vodňanech vznikla Zeyerova pohádka „Radúz a Mahulena“, zhudebněná Josefem Sukem a rovněž symfonická báseň „Pod jabloní“ a také jeho text „Šárka“ posloužil jako libreto Leoši Janáčkovi. Nesmí opomenout ani slavného houslistu Vášu Příhodu, jehož jméno dodnes nese koncertní sál ve vodňanské Základní umělecké škole a jehož byly Vodňany rodištěm. Ve Vodňanech také často pobýval Karel Weis, zakladatel moderního písňového sběratelství. Jeho soubory „Český jih a Šumava v písních“ patří k pokladům české národní kultury. A musím zcela souhlasit s výrokem Ludmily Vrkočové, která ve své knize *Domovem hudby* na stránce 26 napsala: „*Ano, lidová hudba v tomto kraji patřila bytostně k životu. Žádný z historiků a spisovatelů neopominul přinést o tom důkazy. Písnička tu šla s člověkem od kolébky ke hrobu. Karel Weis měl co zapisovat, spisovatelé o čem psát.*“⁶

Nyní je proto čas se rovněž zmínit o tom, jak se hudební výchova v naší školce často propojuje s výchovou jazykovou a literární. Ať je to v souvislosti s hezkou básničkou, jako třeba tou o notovém klíči, notách nebo básničkou „Kdo je vlastně písnička“ od Hedy Průchové (viz příloha číslo 4).

2.7 Děti, hudební výchova a Rámcový vzdělávací plán v mateřské škole

Vybírám-li písničku ke společnému zpěvu s dětmi, řídím se těmito zásadami:

- začínáme tím nejjednodušším... Postupujeme od toho, co děti zvládají. Od mluvené řeči postupujeme ke zpěvu, od rytmizace k melodizaci. Říkadla a jednoduché popěvky spojujeme s pohybem. Využíváme melodie malé sestupné tercie (Halí belí; Houpy houpy kočka snědla kroupy; Chodí Pešek okolo; Had leze z díry; Kolo, kolo mlýnský; Zlatá brána; Vrána letí).
- 3 tóny, které se opakují, začátek je sestupný – „Šiju boty do roboty“
- obměny 3 tónů – „Kolo kolo mlýnský“
- 4 tóny – „Zlatá brána“

Když máme s dětmi tu správnou „zpěvovou náladu“, písničky u nás i vznikají. V jednom pošmourném dopoledni asi před pěti léty jsme se s dětmi sesedly u piana, zpívaly si i povídali. A děti mne přivedly na skvělý nápad. Když jsem se zeptala, kterou

---

6 VRKOČOVÁ, L. *Domovem hudby*, Panton, Vydavatelství českého hudebního fondu 1988, s. 123, 124, 125

písničku si zazpíváme jako první, ozvalo se – tu naší z vlaku. A „ta naše z vlaku“ byla vlastně „Šla Nanyňka do zelí“, jen v jiné textové úpravě.

A tak byla na světě naše školičková písnička „My jsme děti z Čičenic a zpíváme z plných plic, prostě rádi. Hrajeme si, běháme, skáčeme a hopsáme, tralala, tralala, maminka se usmála. Tatínek se taky smál, přišel k nám a povídal. Kampak děti, kam jdete, co pěkného nesete? Přijďte k nám, já vám taky něco dám...“

Od této chvíle ji s dětmi velice často a rádi zpíváme a všichni vědí odkud ti malí zpěváčkové přišli, přiběhli nebo přijeli. Kdoví jestli školičková písnička neovlivní další hudební rozvoj a neprobudí další hudební vlohy u někoho z našich dětí, stejně jako se to pravděpodobně před léty podařilo rodičům Ivy Bittové o níž ve své práci budu ještě hovořit.

Jsem ráda, že se najdou lidé, kteří si nedokážou svůj život bez hudby ani představit. Klasická hudební výchova by neměla chybět. Člověk by si neměl říci, že takové pojetí, že učitelka hraje na klavír a děti zpívají je chybné. Určitě to má svůj význam. Vždycky záleží na konkrétní paní učitelce a konkrétním žákovi zda dojde ke zprostředkování velkého zážitku či nikoli. Nyní mluvím z pozice studentky, která má šanci nyní poznávat některé nové metod a přístupů k práci s dětmi, které by v dobách, kdy jsem jako učitelka začínala nebyly možné a snad ani povolené. Nyní je vše jinak, učitelky mohou, smějí a dokonce musí ke svěřeným dětem přistupovat jako k rovnocenným partnerům, respektovat jejich individualitu, spontánnost. V pátém a šestém roce je dítě otevřeno lidem – dospělým i vrstevníkům. Velmi věří svým rodičům, prožívá s nimi jistotu a bezpečí, dokáže intuitivně i z reálného obsahu řeči vyhodnocovat reakce druhých ve vztahu k sobě i ke svým stále bohatším zájmům. Dokáže mít láskyplný vztah i k dalším lidem, které ve svém okolí poznalo, např. k učitelce a vyhledává bližší kamarádké vztahy. Dítě je velmi dobrým pozorovatelem všeho, co se kolem děje. Je vnímavé na reakce vůči němu. V pojetí Carla Orffa *je pro rozvoj hudebnosti možno využít vše, co nám poskytuje prostředí kolem sebe, my to bohužel omezujeme do roviny not, interpretace a intonace. Někdy zapomínáme i na tak základní věc, kterou je dech, přirozené nadechnutí a vydechnutí. Nesmíme zapomínat ani na to, že děti kopírují naše emoce. Intonace, rytmus a vnímání harmonie se odvíjí od toho, jak se cítíme my dospělí.*⁷ Proto, když vstupuji do dětského kolektivu, vím že je dobře, když ze mne vyzařuje to, jak jsem s dětmi ráda, jak

---

7 Na cestách k hudbě, esej o hudební výchově, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2006

jsem se na ně těšila. Pak se mi s dětmi podaří v naší školičce navodit atmosféru přátelství, ze kterého hudba a hlavně naše zpívání tryská samo. V tyto chvíle jsem moc ráda, že již není nutné sledovat čas a vím, že režim dne v naší školce je rámcovou záležitostí a nikdo nám naše „muzicírování“ nemůže a nechce ukončit, protože už jsme měli dělat něco jiného. Když se nám z hudební chvíličky udělá chvilka, chvíle a půlhodinka, nic se neděje a na další věci budeme mít čas třeba druhý den. Je moc dobře, že je nyní v mateřské škole dostatek místa pro přizpůsobení se dětem a pro to, aby děti mohly činnosti volit a být při nich šťastné a spokojené. Písnička by neměla chybět ani při nejoblíbenější dětské činnosti – hře. Nedávno se u nás ve třídě holčičky s uvázanými sukýnkami vypravily na ples a začaly si k tancování zpívat, já hned otevřela klavír a bylo ještě veseleji.

Holčičky skotačily, zpívaly a tancovaly v herně vedle kluků, kteří si hráli na stavbaře dálnice a skupinkami dětí co si stavěly s Legem u stolečků

A co teprve když přejdeme do třídy na cvičení, tam si to bez písniček už vůbec nedokážeme představit. „Utíkej Káčo, utíkej, honí tě kocour divokej“, tahle písnička se ozývá většinou na začátku našeho cvičení, děti běží, uhánějí i cupitají... Písnička by neměla chybět ani před poledním odpočinkem v mateřské škole. Děti nejen že čekají na pohádku, ale rovněž na písničku. Moc rády před usnutím poslouchají moje zamilované „Černé oči“ a „Měla jsem holoubka“, z umělých písniček si pak rády, než se jim zavrou oči, pobrukujej „Dvě modré rolničky“, „Večernička“, „Míšo, míšo, míš“, písničku z „Pohádek z mechu a kapradí“ a písničku písničkáře Jarka Nohavici „Den už se zešeřil“. A moc hezká písnička pana Luboše Fišera a Ondřeje Suchého „Pozvání“ připravuje u nás ve školce atmosférou pro pohádku. Nejen krásně jímavá melodie, ale i její text: „Od pohádky klíček mám, cvakne zámek, vzhůru k nám, uvidíš tu krásnou říš, o níž každý den v postýlce sníš...“

Desítky princezen a princů, královen a králů prošly českými filmovými i televizními pohádkami. Ne všichni se nesmazatelně zapsali do paměti malých i velkých diváků. Ovšem ti, kterým se to podařilo, ti se už staly nezapomenutelnými navždy. A rovněž jejich písničky zaznívají za zdmi naší školky ať již k poslechu nebo pohybu. Myslím například písničku „Není nutno“, „Zlatovláska“, „Tři oříšky pro Popelku“, „Smolíček“...

2.8 Muzikoterapeutický vliv pěveckých činností na osobnost dítěte.

Malé dítě – jak je vidět – hudbu potřebuje. Hudba uvolňuje duševní bloky, harmonizuje prožívání a jednání, vyrovnává příliš malé nebo nadměrné napětí, zmírňuje poruchy soustředění, trénuje paměť, rozum, schopnosti seberealizace a chuť k životu. Hudba podporuje schopnost sebevyjádření a komunikace (verbální i neverbální). Při těchto slovech bych neměla zapomenout zmínit jednu z moderních metod psychoterapie – muzikoterapii. Muzikoterapie využívá hudby, rytmu, zvuků, tónů, zpěvu, případně i v návaznosti na pohyb či výtvarnou tvorbu. Léčebnou metodou není jen hudbu vytvářet a podílet se na ní, ale může jít i o poslouchání, vnímání samotné. Hudební terapie je založena na psychofyziologickém působení hudby, na jejím výrazu i etickém účinku. Muzikoterapie využívá verbální prostředky – zpěv, rytmizaci slov, výkřiky i šepot a neverbální prostředky – neverbální práce s hudbou, rytmem či zvuky. Různé části těla rezonují s jinými zvuky a tóny. Pomocí tónů muzikoterapie může pracovat na uvolňování napětí v těchto částech či jejich stimulaci. Zpěv a práce s dechem má velký vliv na další tělesné a psychické procesy. Hudba může působit relaxačně, dráždivě či stimulovat energii. V neposlední řadě jsou hudba, rytmus a zvuky prostředkem vzájemné komunikace. Muzikoterapeutická péče pro děti z mateřských a základních škol zahrnuje speciální programy pro rozvoj komunikace, abstraktního myšlení, zlepšení schopnosti učením se, pozitivního myšlení, zlepšení duševních funkcí, rozvoj osobnosti, relaxaci a prevenci.

Muzikoterapie je ve zdravotnictví řazena po boku ergoterapie, fyzioterapie a dalších forem umělecké terapie. Na základě používání hudby je jejím cílem oslovit fyzickou, psychickou, kognitivní nebo sociální stránku pacientů každého věku. V této části bych neměla opomenout zmínit se o práci muzikoterapeuta Mgr. Matěje Lipského, jehož poradna mne zaujala v časopisu Informatorium, časopisu pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. Pan Lipský zde reagoval na dotaz paní učitelek z mateřské školy, které mají ve třídě několik hyperaktivních dětí a z nich dvě již mají od psychologa potvrzenou diagnózu syndrom ADHD. Velice poutavý a pro mne poučný byl již začátek jeho článku, kde uváděl velice pěknou „definici“ ADHD, tedy poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou: „Když do třídy náhodou vletí oknem pták a poletuje po třídě, tak všechny děti na něj koukají, ukazují na místa, kde se zrovna nachází či se z návštěvy malého tvorečka hlasitě radují, zatímco děti s ADHD poletují po třídě s tímto ptáčkem.“ Jsou to tedy děti opravdu „živější“ a je nutné s tím počítat. Matěj Lipský pracuje jako

muzikoterapeut a tudíž s dětmi pracuje individuálně nebo v menších skupinkách. Pozice pedagoga je někdy těžší, neboť má ve třídě dětí více. V muzikoterapii se pracuje s cílem terapeutickým, jímž je podpora koncentrace dítěte. Při muzikoterapii se u dětí s ADHD osvědčuje, když se snažíme neustále aktivizovat pozornost dítěte. Techniky jsou nabízeny vždy tak, aby se měnily v závislosti na kolísání pozornosti dítěte. Muzikoterapeut ve své práci s dítětem začíná velice často s hudebními aktivitami, které jsou dynamické a dítě „rozproudí“. Mezi tyto techniky patří hra na bubny, tanec, hra na tělo (především pleskání, dupání), dynamická muzikomalba, práce s vokalizací (až křičením), různé typy hudebních honiček a další „zahřívací“ činnosti. Děti, u kterých se povede tato „zahřívací“ část, se pak často lépe koncentrují na další činnosti. Při muzikoterapii dětí s ADHD se rovněž osvědčilo střídání aktivit spojených s činností pravé a levé mozkové hemisféry. Pokud třeba děti bubnují, mohou přejít do nějakého konkrétního rytmu. Dobré je také to, aby aktivity spojené s činností levé mozkové hemisféry byly více zastoupeny po úvodní zahřívací fázi a byly prostřídány krátkými technikami zaměřenými na činnost pravé hemisféry. Například po tanci či hudební honičce následuje pasáž konkrétní interpretace skladby nebo práce s textem písně a můžeme až přejít v konkrétní rytmický celek zaměřený na podporu řečového projevu. Dalším krokem může být nácvik a uskutečnění relaxace spojené s hudbou. Dobře provedená a prožitá relaxace může nahradit až dvě hodiny spánku. Relaxovaný stav je potřeba vědomě změnit. Aktivizací může být cokoli, třeba zpívání písničky, hra na nástroj, kývání v rytmu hudby a podobně. A Josef Krček, významný muzikoterapeut říká, že k tomu aby byla muzikoterapie u hyperaktivního dítěte terapií, stačí vteřina soustředění. Z vteřiny postupně vzniknou minuty a z minut hodiny. Chce to trpělivost a pak to funguje.

Muzikoterapeutický program v mateřské škole může mít například tyto části:

- 1) úvodní kolečko, kolující pozdrav
- 2) rušnou část, rozehřívací fázi, kde se děti odreagují při tanci na rychlou rytmickou hudbu, hře na nástroje, jsou zde i hry s rytmem, nástroji, improvizujeme pohybem na hudbu
- 3) zklidňující dechová cvičení a poslech klidnější hudby, koncentrace, relaxační část, kde můžeme využít jógové pohádky s jógovými cviky, nebo samotný poslech pohádky či relaxační hudby

- 4) hlavní činnost, která může mít více či méně různě dlouhých částí: poslech, při kterém děti hádají zvuky zvířat, dopravních prostředků... nebo hádají melodie písní, jsou zde i hry se zpěvem, nonverbální komunikace pomocí hry na nástroje, kdy se daří zapojovat málomluvné děti, či děti s poruchou komunikace a řeči, hry s rytmem, předměty a nástroji, improvizace pohybem na hudbu, hry se zpěvem, spojení hudby a výtvarné techniky, hudebně dramatické formy, fantazii
- 5) vyvedení z činnosti nebo relaxace a povídání o prožitcích z muzikoterapie, dětských radostech i starostech, doznění pocitů a dojmů.⁸

---

8 *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, červen 2011, s. 15

3. Vývoj hudebních schopností u dětí

3.1 Hlasový rozsah a dýchání.

Hudba má na děti mocný citový vliv, působí náladotvorně, ovlivňuje lidskou psychiku. Jádrem hudebního vývoje je otázka hudebních schopností.

Malé děti zpočátku užívají svůj hlas správně – tvoří ho na základě přirozené, ničím nerušené souhry dechu a hlasivek. Při spokojeném pobrukování, pláči, smíchu, zavýsknutí, radostném zvolání nebo údivu posilují svůj dech a jeho součinnost s hlasivkami. Libují si v melodických zvukových projevech, bezprostředně jimi vyjadřují prožívanou libost či nespokojenost. Hlasem se při tom pohybují ve značném tónovém i dynamickém rozpětí. V tomto raném období jejich hlas pracuje jako jeden celistvý orgán. S mluvou však začnou častěji používat nižší hlasovou polohu a s ní i hrudní znění. Mluvit dole, bez předchozí rezonance, to je současný zvukový ideál. Děti ho podvědomě přijímají. Následkem toho se poloha jejich mluvního hlasu nezdravě snižuje k spodní hranici hlasového rozsahu. Pokud děti nezpívají (tj. neprocvičují vyšší hlasovou polohu), jejich hlas postupně ztrácí jas, lehkost a nakonec i schopnost tvořit vyšší tóny. S hlubokou hlasitou mluvou totiž dochází k častějšímu procvičování hrudního rejstříku, při němž kmitá převážně celá hmota hlasivky. Hlas a hudebnost jdou u malých dětí vždy spolu, nelze je od sebe oddělovat. Rozsah dětského hlasu závisí na věku a rozezpívanosti (tj. pěvecké aktivitě) dítěte i na jeho individuálních hlasových, tělesných a psychických dispozicích.

Pro zdravý hlas malého dítěte je typické:

- *jasná a zvonivá barva hlasu,*
- *hlas je schopný rozvoje*
- *s věkem a tělesným růstem (zejména růstem rezonančních dutin a dechového aparátu) nabývá dětský hlas na síle a barevnosti*

Je přirozené a zcela správné, že základním hudebním materiálem je lidová píseň.

Protože děti kopírují, je nutný správný vzor učitelky! Děti nesmí křičet! Nejlépe je, když děti stojí vzpřímeně, váha je na obou nohách. Rovněž je potřeba se zmínit o dechu. Dech je základem tvoření tónů. Je důležité nezvedat ramena! Základním cílem dechových cvičení je uvolněnost těla. Vleže na zádech s pokrčenýma nohama – správné dýchání si děti mohou ověřit a kontrolovat rukou. Dechová cvičení můžeme spojovat s pohybem – máchání prádla, panáček hadráček, kroužení rukou...). Každé delší soustředění

by mělo vystřídat uvolnění – relaxace, například při poslechu klidné hudby. Děti bychom měly vést, aby nadýchly tolik vzduchu, se kterým mohou hospodařit (ne moc).

3.2 Základní písňový repertoár v mateřské škole.

Základní repertoár v mateřské škole tvoří písně v 5 – 6tónovém rozsahu, také durové písně jsou pro školku vhodnější. Sestupná melodie je pro děti jednodušší než vzestupná. Náročnější jsou také písně s malými intervalovými vzdálenostmi. Podle rytmické obtížnosti opět nejprve vybíráme písně s jednoduchým stále se opakujícím rytmem ve 2dobém taktu. Jejich vhodnost dokladuje i to, že se velmi dobře hodí k nejpřirozenějšímu rytmickému pohybu – k chůzi. 3dobý takt je náročnější, také rytmické změny, nebo např. tečkovaný rytmus, pomlky. Co se týče hudební písňové formy, nejjednodušší jsou písně v tzv. malé písňové formě jednodílné (např. „Halí belí“). Pak jsou vhodné písničky složené ze dvou částí, z tzv. předvětí a závětí, které mají stejný počet taktů a jsou stejně dlouhé (hudební otázka a odpověď). Dalším kritériem pro výběr písně je její obsah. Měl by být dětem blízký, odpovídat jejich rozumovému poznání, jejich zkušenosti. Zároveň ale jejich poznání písně rozšiřují. Lidové písně mají většinou vhodné náměty – bývají o zvířatech, o přírodě, životě. Děti rády poslouchají, jaké to bylo, když byli jejich rodiče nebo prarodiče malí. Je pravda, že tyto věci jsou už někdy dětem tohoto světa vzdálené, ale jejich citový náboj je podstatnější.

Při výběru moderních písní je nutné sledovat jejich hlasový rozsah. Populární písně mají většinou velký hlasový rozsah, složitý rytmus, složitou hudební formu, jsou dlouhé, slova mohou mít nevalnou úroveň, jejich produkce bývá někdy příliš hlasitá. Pokud by se zpěv orientoval hlavně na ně, nebylo by to přínosem pro rozvoj hudebnosti. Dítě na ně nestačí, místo zpěvu spíše deklamuje, neintonuje správně, spíše přejde k vlastní melodii, často falešné a opakující se téměř u všech písní, přepíná sílu hlasu (tlačí na tón), čímž si poškozuje hlasivky.⁹

Ale já jelikož již od svých dětských let mám moc ráda písničky pánů Jaroslava Uhlíře a Jana Svěráka tak mezi našimi dětmi i tyto písničky zaznívají a děti si je propěvují se mnou stejně jako některé z písniček pana Jarka Nohavici. Ano i tyto písničky krásně navodí atmosféru budoucího povídání nebo budoucí estetické, tělesné, pracovní, literární nebo jiné činnosti.

9 ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O. *Hudební výchova v mateřské škole*, SPN, n. p. 1987. s. 59, 94

Dopodrobna bych nyní mohla rozebrat jeden z tématických plánů naší třídy pyšního se názvem „Cestování světem od zvířátek k dětem“. Děti se v průběhu jednotlivých celků seznámily nejen ze zvířátky téměř ze všech zemí a kontinentů, ale rovněž poslouchaly písničky jako je „Grónská písnička“, „Afričanče“, vydováděly se při „Třech čunících“ i se zplna hrdla vysmály při písničce „Krávy, krávy“ a „Každý mluví tak jak mluví“. Nejvíce mne stejně děti vždycky překvapí, když se přiblíží zima a jejich milované Vánoce. To jsou děti tak přichystané přijmout jakékoliv vánoční zpívání a povídání a tak si vše rychle pamatují, že je to až k neuvěření. Také nám dospělým pohladilo dušičku, když se děti během několika okamžiků naučily písničku „Byla zima, chumelilo“ – „Do školky a do jesliček přišel oknem Ježíšek, nadělil nám deset svíček, kocourkovi kožíšek“. Ale cesta ke kvalitnímu pěveckému projevu dětí bývá zpravidla ještě dlouhá. A není divu pokud přivede dospělého člověka k názoru, stejně jako muzikanta a pedagoga Ondřeje Tichého, že vlastně *všichni jsme ještě děti. Hudba je prostě zázrak a považuje za velice pravdivé úsloví o tom, že nám Bůh dal hudbu proto, abychom k sobě měli blíž. A není potřeba polemizovat o tvrzení, že se opravdu najdou lidé a je jich většina, co si svůj život bez hudby nedokážou představit. Přechod od přirozené hudby je dnes opravdu presentován přes noty – to, co někdo napíše, je potřeba interpretovat, a pokud to zahrajeme jinak, tak je to špatně. Když se ale snažíme vnímat hudbu jako něco, co je nám vlastní, tak není přece nic špatně.*¹⁰

3.3 Zásady správného nácviku písňě.

Někdy je dětem vnucována představa – tohle je písnička a teď se ji musíme naučit.

Ale dětská cesta k tónu je ještě dlouhá. Je potřeba vnímat jedinečnost každého dítěte, jeho projevy, to, jak u zpívání dýchá, stojí, jestli je uvolněné.

A jak správně provádět nácvik písňě?

- Vzbudíme u dítěte zájem o písničku – můžeme využít obrázek, pohádku, povídání o tématu, maňáska... (např. u písničky o vrabci „Usnul vrabec za komínem“ je možné poprosit děti, aby postavily domek s komínem a pak použít vrabečka z klubíčka vlny a příběh dětem nejprve zahrát). Děti potom píseň poslouchají s větším porozuměním a citovým zaujetím. Někdy může

---

10 *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, únor 2011

děti motivovat samotná písnička, to závisí na písni, na dětech, na momentální atmosféře a situaci, na učitelce.

- zaspívání písně učitelkou, poprvé bez nástroje
- rozhovoříme se s dětmi o obsahu písně, pokud už neproběhl při motivaci, případně vysvětlení neznámých slov nebo faktů. Zásadně učíme děti text i melodii současně. Vždy musíme reagovat na reakce dětí, jejich zájem, v žádném případě děti nesmíme unavit dlouhým stereotypním opakováním. Někdy se nabízí i doprovázet novou píseň nějakým pohybem, děti se postupně přidávají a postupně ji umí. Při psaní těchto slov nesmím zapomenout ani na říkadla, jejichž správný nácvik je rovněž základem správného nácviku jednoduchých písní a poté jejich rytmického doprovodu. Říkadla s pravidelným rytmem se děti naučí velmi rychle a lehce, dobrou věcí je pokud děti k deklamaci textu pochodují, mohou i tleskat nebo vybrané děti hrát na hůlky. U říkadel s rozličným rytmem mohou například první část deklamovat všechny děti společně, druhou část říkadla prezentují jednotlivci. Namotivovat tuto činnost není nic těžkého, zvláště když můžeme děti pozvat opět do říše zvířat například v písničce „Sedí liška pod dubem“, doprovodíme ji hrou metra – na bubínek nebo hůlky hraje malá skupinka dětí, ostatní využijí k doprovodu pleskání rukou o stehna.

Nácvik musí probíhat nenásilně, postupně, nebudeme chtít naučit děti písničku hned, ale zaspíváme ji několikrát během dne ve vhodných chvílích, děti se postupně přidávají. Hudba dětem totiž pomáhá nalézt nebo obnovit spontaneitu a rovnováhu v životě, uvolnit se... Tyto věty mi připomněly jak jsem děti seznamovala s hrovým tanečním zpíváním „Uvívíme věneček“. Tenkrát jsme si s dětmi povídaly o létu a jak nám bylo dobře v lese a jak hezky jsme si zaběhaly na louce. Děti mi začaly připomínat, že na louce bylo plno kytiček a volaly na mne jejich jména. Já jsem se ihned přizpůsobila vzniklé situaci a všem dětem jsem udělala radost, když jsem jako začala čarovat a proměnila je na kytičky. Každé z dětí si samo mělo vymyslet v jakou kytičku se proměnilo a já začala zpívat „Uvívíme věneček ze všech možných kytiček...“ Děti seděly, poslouchaly a když jsem dozpívávala a jednoho z nich pohládila po vlasech a mohly vytleskat jméno svojí kytičky a zapojit se do

věnečku, moc se jim to líbilo a měly plné oči jiskřiček. Druhý den jsme hru musely hrát opět a po několika zazpíváních už uměly melodii všichni a některé maminky mi při příchodu a některé odpoledne při odchodu dětí děkovaly za tu hezkou písničku, kterou si děti prozpěvují. Když si tak promítnu některé chvíle s dětmi, musím připustit, že spojení hudby s pohybem a spojení pohybu s hudbou je pro činnosti s dětmi velmi podstatné. Písničky i jiné hudební formy často spojujeme s hudbou a nikdy pro nás s dětmi není podstatné, zda vycházíme z pohybu nebo z hudby. Rozhodujícím hlediskem je, aby hudební a pohybový projev byl opravdu v souladu a aby působil na všestranný rozvoj dětské muzikálnosti a tanečnosti. Neměli bychom také zapomenout na čas věnovaný upevnění písně a zdokonalení zpěvu.

- při vhodné chvíli si zazpíváme písničku jako kočičky, slepičky, kozy, ovečky – zpěv na citoslovce
- zpěv na štafetu – na ukazovanou
- zpěv potichu, aby nás nikdo neslyšel x hlasitě (ne příliš)
- na ztracenou melodii (nesmíme zpívat nahlas, jen v duchu)
- tajná řeč – výslovnost – tichá výrazná artikulace
- doprovod hrou na tělo

4. Dětské hudební hry s písničkou

Hra na rytmické nástroje je založena na stejném principu jako hra na tělo. Známostou hru na tělo – tleskání, pleskání a podupy změním za hru na rytmické hudební nástroje, především hůlky a bubínky. Vlastním instrumentálním doprovodem předchází hra jednoduchých rytmů. Z hudebních her využíváme hru „Na ozvěnu“, „Na otázku a odpověď“.

Vzhledem k tomu, že hudební nástroje jsou o poznání hlučnější než hra na tělo, ozvěnu již netvoří všechny děti, ale jen jednotlivci, či malé skupiny. Při individuální hře se děti mohou více soustředit na svůj výkon. Stejně tak jako u hry na tělo platí, že ozvěna následuje ihned po zahraném rytmu paní učitelkou. Aby se vystřídal všechny děti je nejjednodušší stanovit přesné pořadí, ve kterém mají děti hrát. Stačí určit směr vedle sebe stojících dětí v řadě nebo v kroužku.¹¹

4.1 O zpěvu a zpívání – Orff, Jurkovič, Keller, Bittová.

Dětská tvořivost je patrnější v dalších letech, kdy se ke zpěvu přidává i taneční pohyb. Ona totiž hudba rozvíjí i cit pro krásno (ladnost pohybů, představy, asociace)...

Tento názor sdílí rovněž pedagog, hudební skladatel a publicista Pavel Jurkovič, který je žákem Carla Orffa a Wilhelma Kellera říká že vyjádřit obecně, co hudba pro člověka znamená, to je těžké. On sám je autorem scénářů a hudebněvýchovných publikací, pořadů pro divadlo, rozhlas a televizi. Komponuje písně a instrumentální skladby pro děti a mládež, upravuje lidové písně. Pořádá semináře pro učitele v České republice, Rakousku a Německu. Je kmenovým autorem chlapeckého sboru Pudru gaudentes. V roce 1995 byl vyznamenán Promerito (za zásluhy) Orfeovou nadací v Mnichově a roku 1996 získal cenu České hudební rady.

A podle něj je pojem hudební výchova pojmem, který má dva významy: výchova hudbou a výchova k hudbě – tedy hudbou jako kategorií estetickou pěstovat a upevňovat lidský cit a smysl pro krásu, ale také učit žáka hudebním dovednostem, a to každého na elementární úrovni, nadaného zájemce třeba až k úrovni profesionální, jiného alespoň k dovednosti amatérské.¹²

Tato slova bych ihned mohla podpořit životním příběhem muzikou prosáknutého člověka paní Ivy Bittové. Ta se narodila do muzikantské rodiny. Maminka byla učitel-

11 SYNEK, J. *Výbrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*, Olomouc, univerzita Palackého 2004, s. 6

12 *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, květen 2011

kou v mateřské škole a svůj čas věnovala zejména rodině a zpěvu. Tatínek byl tělem i duší muzikant hrající na mnoho nástrojů – nejvíce však na kontrabas a cimbál, kytaru a trumpetu. Věnoval se klasické i lidové hudbě. Její starší sestra se věnuje zpěvu a vede mezinárodní školu hlasu v Bystré u Poličky. Po přípravě v lidové škole umění v oboru housle a balet byla přijata na Konzervatoř v Brně, kde studium zakončila maturitou v oboru hudebně-dramatickém. Při práci v divadle hraje na housle, a proto navázala spolupráci s Rudolfem Šťastným, který byl tehdy primus Moravského kvarteta. Housle se staly jejím životním hnacím motorem a důležitým průvodcem cestou životem. Sama o sobě říká: „Má komunikace je založena na vibraci a rezonanci zvuku houslí a hlasu. Jejich souznění mne vede k dokonalosti, i když vím, že cesta k ní je nekonečná.“

4.2 Hudební doprovodné nástroje v mateřské škole.

Tyto nástroje jsou v dnešní době již běžně dostupné a dětmi velmi oblíbené. Nejběžnějším bicím nástrojem je bubínek. Obdobně jako na ruční bubínek mohou hrát děti na tamburínu, cinkalo – kovové talířky na dřevěné destičce, dále jsou dětmi oblíbeny dětské tympany, triangel, činely, chřestidla a rolničky, často používané jsou rovněž hůlky prstové činelky, chřestidla, rourkový bubínek...

V mateřské škole potom můžeme nacvičovat instrumentální doprovod. Doprovod však musí zpěv doplnit, podbarvit, nesmí ho přehlušit. Hlasitý nástroj by i děti nutil k hlasitému zpěvu.

Učitel instrumentalista doprovodí vokální činnosti dětí, děti ocení tuto dovednost zvláště když pak učitelka ovládá hru na více nástrojů (klavír, kytara, flétna...) Svých dovedností může rovněž učitelka využít i při interpretaci poslechové skladeb.

4.2.1 Orffův instrumentář v mateřské škole.

Dětské hudební nástroje Orffova instrumentáře nacházíme na mateřských školách často v kufrech. U nás ve školce jsme je z kufru vyndali a děti si je uložily do barevného kapsáře připomínajícího vláček s vagónky. Je pravdou, že už bylo nutné kapsář upravovat – vyměnit závěsná oka úchytů, protože děti nástroje do kapes dosti často vkládají i z nich vyndávají.

Hudba dětem pomáhá nalézt nebo obnovit spontaneitu v životě, uvolnit se. Také podporuje lepší vstřebávání poznatků.

System instrumentálních činností a doprovodů C. Orff propracoval jako inspiraci otevřenou jeho následným aktualizacím a nabídl toto ve svém díle Schulwerk. Orffovské nástroje v rukou dětí jsou pak prostředky na cestě ke klasickým nástrojům, pro něž se jednou děti rozhodnou. Rovněž tato myšlenka má pro mne své opodstatnění a základ v praxi s dětmi.

Příklad z praxe

Je to už pár let kdy jsme do naší mateřské školy přijali malou dvouletou holčičku Michalku. Byl to takový mazlivý blondatý drobeček s modrozelenýma očima, které zpočátku neustále pomrkávaly kde je máma a pak si rychle našla místo v mojí náruči, později po mém boku a v mé blízkosti, ale už mezi všemi dětmi. Prostě jsem jí na ten čas kdy začala objevovat, že svět je také jinde než v domku s maminkou, tatínkem a sestřičkou, dodávala tu jistotu a bezpečí, které ve svých objevitelských začátcích potřebovala. Brzy poznala rovněž moji zálibu v písničkách, věděla, že si spolu nebudeme nejen povídat a hrát, ale rovněž si zpívat. Moje intuice vbrzku začala napovídat, že Míša je tvoreček, který bude mít hudbu rád. Už mezi Míšiným čtvrtým a pátým rokem, když přišel do naší školky pan učitel z hudební školy jsem mohla na její zájem o hudbu upozornit. Po domluvě s rodiči Míša ještě před začátkem školní docházky začala navštěvovat hodiny hry na zobcovou flétnu, moc si to s panem učitelem užívali a samozřejmě i v Míšiných letech školní docházky výuku v hudební škole nezanedbávali. Míša brzy začala hrát na příčnou flétnu a na hoboj a pravidelně vystupovala s Dětským dechovým orchestrem. Když se začala rozmyšlet kam zamíří její kroky po absolvování základní školy, bylo téměř jisté, že Míšina volba je jasná. Chtěla se věnovat hudbě. Úspěšně složila talentové zkoušky do Prahy na konzervatoř a dnes již má v rukou Rozhodnutí o přijetí a léta na hudební konzervatoři před sebou. Nedávno jsem se byla podívat na Školní akademii, kde se loučily děti z její třídy a všechny ostatní s letošním školním rokem a znovu se mi vybavila vzpomínka na tu maličkou blondatou holčičku v červených šatičkách, která tak ráda zpívala, tleskala, dupala si do rytmu a bylo jí všude slyšet. Tak to bylo pár slov z praxe a teď slova, která podpoří část praktickou rovněž teoreticky.

Prostřednictvím jednoduchých instrumentací s rytmickými nebo rytmicko melodickými nástroji děti prožívají radost ze společného muzicírování, pronikají do tajemství hudebních struktur a zákonitostí a získávají prostor ke kreativnímu přístupu

k hudbě. A je dobře, že i této stránce rozvoje hudebnosti dětí věnovali svou pozornost ti správní lidé.

Pro české prostředí německý Schulwerk adaptovali Petr Eben a Ilja Hurník pod názvem Česká Orffova škola. Rytmickými nástroji ze jmenovaného Orffova instrumentáře jsou: hůlky (ozvučná dřívka), drhlo, tamburína (i v kombinaci s bubínkem), rumbakoule, rolničky, dřevěný blok – rourový a deskový, bubínek – malý a velký, činely – ruční, na stojanu a prstové činelky, triangel, zvonek, zvonkohra, metalofon a xylofon.¹³

4.2.2 Sopranová zobcová flétna

Vhodným nástrojem pro elementární nástrojovou hru dětí použitelnou již ve věkově nejstarším oddělení mateřské školy je sopranová zobcová flétna – jak jsem se zmínila v předešlé části o hudebních začátcích malé Michalky, tak rovněž ona dostala „flétničku“ poprvé do rukou v mateřské škole. Nejprve jsme se s několika dalšími dětmi učily správně dýchat s flétničkou a panem Václavem Žilkou podle publikace „Veselé písňování – zdravé dýchání“ a samozřejmě jsem dětem občas také zahrála na svoji flétničku.

4.2.3 Hudební hádanky

Vzpomínám si jak děti milovaly naše hudební hádanky – já zahrála melodii písničky na flétnu nebo klavír a děti měly uhodnout která z písniček se ozvala, potom jsme si ji společně v naší skupince s kytarou zazpívaly. To bylo pro Míšu to správné nastartování do hudebního světa.

Rovněž hádanky na téma hudebních nástrojů pana Jiřího Havla z knihy „Veselé noty“ vždy děti s chutí přijaly a snažily se být tím prvním, který uhodne např tyto hádanky:

– Kdopak ji to asi učí, Že jen pořád brum, brum, bručí ? (basa)	– Pouští kulatými vrátky Tóny ven a nikdy zpátky! (flétna)
– V bílých schůdcích černé leží Kampak po nich prsty běží ? (klavír)	– Sladké dřevo sladce voní – Teskní, pláče, smíchem zvoní. (kytara)
– Jen to zkuste, fidli, fidli – V téhle kleci slavík bydlí (housle)	– Špatně se mu asi žije Paličkou ho kdekdo bije! (buben)

¹³ ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O. *Metodika hudební výchovy v mateřské škole*, Praha 1987

Nezapomínáme ani na rozpoznávání hudebních nástrojů a často si nemotivujeme muzikantské okýnko touto básničkou:

Muzikanti

Jeden malý čilý slon	Pak napadlo žirafu.
Začal troubit na trombón.	Přidala se slečna lama,
Zebra měla dvě trumpety	Že bude hrát sólo sama.
Od strejdy a tety Běty	Když se dali do práce,
	Byla velká legrace.

Díky této básničce se děti seznámí s hudebními nástroji. Na obrázku potom jednotlivé nástroje najdou a také zvířata vystupující v básničce, zejména pak lamu dětem ukáží na obrázku. Podle básničky mají děti správně přiřadit hudební nástroje jednotlivým zvířátkům.

4.3.1 Zásady pro správný nácvik instrumentálních doprovodů:

- při prvních setkáních s dětskými hudebními nástroji nechejme děti, aby si v dostatečné míře vyzkoušely a prověřily jejich možnosti. Uspokojíme tím přirozenou dětskou zvědavost a tahle hlučná chvílka se v budoucnu mnohonásobně vrátí.
- doprovázíme vždy dokonale osvojenou a zažitou píseň
- nácvik jednotlivých partů provádíme nejprve společně se všemi žáky – zapojíme všechny hrou na tělo – teprve poté rozdělíme nástroje
- do hry na dětské hudební nástroje zapojíme střídavě všechny děti, nejen ty, které na první pohled předvedený part zvládnou.
- šikovnějším dětem svěřujeme náročnější party, aby měly stále motivaci v činnostech se zlepšovat.
- žáci, kteří nedoprovázejí na dětské hudební nástroje, zpívají – nikdo nezůstává bez činnosti – a to ani v době nácviku
- doprovodné nástroje a jejich kombinace vybíráme s ohledem na charakter písně, nikdy nesmí přehlušit zpěv!

Řadu hudebních nástrojů jsme si s dětmi rovněž společně vyrobili – při našich společných vycházkách jsme našli báječně využitelné klacíky, které nahradily ozvučná dřívka, pařezy nesčetněkrát nahradily bubínky i velké bubny.

4.3.2 Pěvecké činnosti jako základ hudebních činností v mateřské škole

V mateřské škole je zpěv písní základem všech hudebních činností, nejen pěveckých. Mezi všemi písněmi zaujímá nejdůležitější místo píseň lidová. Je prověřená dobou, generacemi před námi. Lidová píseň je považována za základ hudebnosti, umělé písně je ovšem krásně doplňují. Děti by určitě měly některé písně znát a mezi nimi mít své písně oblíbené, které si rády zazpívají.

V každodenní praxi je hudební výchova uskutečňována prostřednictvím souboru vzájemně se podmiňujících a prolínajících hudebních činností.

Hudba utváří celou jednu sféru myšlení, nehledě na to, že je i jevem společenským, který ušlechtilým způsobem sjednocuje malé i velké skupiny lidí, a to ne jako konzumenty hudebního hluku, ale jako aktivní účastníky, byť třeba jen společného zpěvu. Činnosti pěvecké jsou základem hudebně výchovného procesu, rozvíjejí nejrůznějšími prostředky smysl pro krásu zpěvu, dávají základy pěveckých dovedností a kultivují mluvní a zpěvní projev dítěte. Jejich obsahem jsou zpočátku účelově zaměřené hry, které provázejí nejmladší děti světem nehudebních zvuků, příběhů a pohádek, vedou k uvolnění hlasového orgánu a postupně i k uvědomování si rytmické stránky řeči. Práci s písní průběžně doplňují rozmanité hudební didaktické hry. Rytmické cítění, v hudbě tak důležité, se pěstuje nejen prostřednictvím rytmizovaných říkadlech, ale také prostřednictvím bohatěji rytmicky strukturované hry na tělo, tedy střídáním tleskáním, pleskáním na stehna, luskáním, dupáním.

Rovněž vytvoření vlastních hudebních nástrojů z krabiček od vitamínů, od sýrů, kinder vajíček, které si samy naplní pískem, korálky je pro děti báječně motivující činnost.

Dnešní maminky dětem nezpívají. A přitom je jednohlasá písnička dětskému vnímání nejbližší. Dítě naslouchá zpěvu a spokojeně si pobrukuje. Svůj první „hudební dialog“ tak prožívá v bezpečí a příjemném citovém souznění. Zpěv matky houpající své děťátko v náručí nemůže nahradit sebedokonalejší zvukový nosič. Při poslechu reprodu-

kované hudby děti sice vnímají různé zvuky, ale „odosobněná“ vícehlasá hudba je pro ně složitá, nedokážou se v ní orientovat. V rodinném prostředí se nepodporuje zpěv dětí.

Spontánní zpěv ve vyšší hlasové poloze je však pro dítě přirozeným projevem sebevyjádření. Proporce dětské postavy (malé tělo a v poměru k němu velká hlava) a krátké hlasivky způsobí, že hlas dítěte zní jasně, průzračně, někdy až ostře – rezonuje více v prostorách hlavy než v drobné hrudi. Dospělí chtějí mít klid, vadí jim zvuky, které děti obvykle vyluzují při hrách i výkřiky, jásot i nevázané chichotání. V důsledku takové výchovy pak „hodné děti“ nejen nezpívají, ale neumějí ani zněle mluvit.

Zpěv a hra jsou pro předškolní děti specifickou a nenahraditelnou činností i osvětlením. Uspokojují jejich přirozenou potřebu vnímat svět všemi smysly a také se aktivně projevovat. Vnitřní řád hudby, její rytmus i forma vyžadují při hudebním projevu určitou kázeň, jíž se dítě ochotně podřizuje. I hra má svá pravidla, jež nutno respektovat.

4.3.3 Zásady hlasové hygieny

Zpěv má v systému hudebních činností rozhodující význam, protože se při něm rozvíjejí základní hudební schopnosti. Jen člověk s rozvinutými schopnostmi dovede vnímat a prožívat hudbu, odhadovat její krásu, těšit se z vlastní hudební činnosti. Při zpěvu jsou děti plně aktivní: samy se hudebně projevují, chtějí si písničku zazpívat, naučit se jí. Měly by být ale vedeny k získání a přijetí zásad hlasové hygieny, z nichž nejdůležitějšími jsou – přiměřená síla, výška, po nemoci hlas šetřit, hlasový klid po delším zpěvu nebo mluvení, měkké hlasové začátky, omezit odkašlávání, pokašlávání, dodržovat pitný režim, nezpívat v prašném, suchém, mrazivém prostředí... S přirozenou pěveckou hlasovou polohou dětí, teda takovou, při které dítě zpívá, ne deklamuje nebo recituje souvisí vytvoření tzv. hlavového tónu. Dětské hlasivky se při zpěvu ve vyšší poloze tak nenamáhají. Kmitají jen jejich okraje a rezonují hlavové dutiny, pak mluvíme o hlavovém tónu. Zpěvní rozsah se postupně rozšiřuje od cca 3tónového přibližně F1 – A1 u tříletého dítěte k 6 tónovému v prostoru jednočárkované oktávy u 4 letého. Předškoláci mohou dosáhnout sedmi až osmitónového rozsahu cca D1 – D2. Pokud si to samy zazpíváme, bude se nám to možná zdát příliš vysoko, ale učitelka by neměla nutit děti zpívat nízko a příliš hlasitě. Vhodné jsou tóniny F-dur, E-dur.

4.3.4 Význam zpěvu pro logopedii

V posledních letech v mateřských školách přibývá dětí neklidných, neposedných, neschopných se soustředit. Výjimkou nejsou bohužel ani děti s neurotickými příznaky, způsobenými duševním napětím v neuspořádaném rodinném prostředí. Zpěv a hravé formy pěveckých činností jsou pro tyto děti do značné míry i léčebným prostředkem, který zmírňuje vnitřní napětí a neklid. A to jsem se ještě nezmínila o významu zpěvu jako prostředku využitelného v prevenci logopedických vad.¹⁴ Ať již jde o uvolnění mluvidel, správné otevírání úst nebo fakt, že děti zpívají ve skupině svých kamarádů, odreagují se a mají radost ze společně prožitých chvil. V této části mé práce mi nedá nezmínit se alespoň krátce o radosti, kterou v dětských očích vidím, když v ranním rituálu děti z naší školky vítají další nový den. S jakým elánem a chutí přiběhnou, když zanotují „Pojďte děti, pojďte sem“ a už při společném posezení v komunitním kruhu vybírají písničku. Užívají si společného zpívání. Musím se usmívat, když na každodenní zpívání, které je vždy jinak krásné, pouze pomyslím a jsem moc ráda, že jednou z mnoha v hloučku sedících osůbek mohu být i já. (Když je například čtvrtek a všichni začneme zpívat a hrát na tělo písničku „Nepořádný krtek“). Pozornost dětí se na mne báječně soustředí a můžeme začít naši společnou činnost. Vždyť už Jan Amos Komenský v Informatoriu školy mateřské napsal tato bezesporu pravdivá slova: „Hudba nejpřirozenější nám jest, jak se na svět dostáváme, hned písničku, pád rajský připomínající, zpíváme: A, á, é !“.¹⁵

A nyní několik slov k dýchání při zpívání.

Dýchání při zpěvu je ovlivněno i držením těla, postojem, vedeme děti k nápodobě – břišnímu dechu. Sledujeme, zda děti nezvedají ramena – to je znak podklíčkového svrchního nádechu, který vede k nečistému dechu. Svrchní nádech může být i důsledkem snahy co nejvíce se nadechnout). Nádech znamená v dechové technice předškolních dětí přivonění – například ke kytice. Výdech navazuje plynule na nádech, jde nám o výdech plynulý – stejnoměrný, nepřerušovaný a co nejdelší (přiměřeně dětským možnostem). Možné motivace jsou: foukáme na bolístku, foukáme bublinu, udržujeme pírko, stužku apod.

Naše děti nejenže rády do společně trávených chvil, chvil i chvílíček přijmou písničku, ale i hru s písničkou. Za všechny zmíním „Já jsem muzikant“ – když jsme se

14 KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, Grada, a.s.1881, s. 142

15 KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*, SPN 1978, s. 28

s písničkou seznamovali, nejprve jsme si povídali o kterých nástrojích se v písničce zpívá...

Vyhledaly jsme si nástroje na obrázcích a řekly si jak se na ně hraje. Nejvíce si potom děti užívají role zpěváků a muzikantů při dramatizaci písně.

4.4 Poslechové činnosti v mateřské škole jako motivace k pěvecké tvořivosti dětí

Děti se rovněž rády do hudby zaposlouchají.

Příklad z praxe:

S přicházejícím jarem jsme s dětmi otvírali naši školkovou zahradu a děti se měly možnost vžít do příběhu se zvířátky z pohádkového povídání „Otvírání studánek“: *Jednou ráno, když se březem zlomil v půlce, vyskočilo slunce z lesů na oblohu, div si přitom nezlomilo nohu. Vyskočilo z lesů, posadilo se na bílý mráček a rozhlíželo se zvědavě po světě. Lesy, pole i louky ještě podřimovaly, sem tam dosud ležely zbytky špinavého sněhu, sem tam se leskly zamrzlé hladiny rybníků, řek, potůčků a studánek. Nikde nikdo, jen chladný vítr se toulal jako tulák bez cíle krajem. Najednou vidí na zamrzlé studánce skákat zajíce. Skáče na ní, skáče, dupe a dupe, až se mu fousky třepou. „Copak děláš, zajíčku,“ zeptalo se zvědavé slunce. „Skáču, skáču na ledu, jak nejvíc dovedu,“ řekl zajíc. „Chci prolomit studánce led, abych se mohl napít. Studánka – to je můj hrníček, víš? A taky srnky, jelena a lišky, a brouků a ptáků...“*

„Počkej, já ti pomůžu,“ usmálo se slunce a olízlo zamrzlou studánku jednou a podruhé a po třetí... A led tál a tál, na okraji i dál, slábnul a průsvitněl, a najednou – prásk a prásk!

Ledové zrcadlo se rozlomilo na kousky. A mezi nimi se objevila voda, trošku stříbrná, trošku modrá – čistá jarní voda. „Děkuji ti, sluníčko, za sebe i za ostatní, děkuji,“ zavolal zajíc. „Za málo, za málo.“ Slunce se usmálo, protože se mu otvírání studánky zalíbilo, šlapalo nebem vzhůru k poledni a při tom otvíralo jednu studánku za druhou. A všichni zajíci, srnky, jelena i lišky, všichni brouci a ptáci se mohli po dlouhé době, díky sluníčku, napít ze studánky jako z hrníčku.

Pohádkové poslouchání se dětem líbilo a rovněž se jim zalíbilo, když mohly poslouchat písničku z CD „Studánko Hlubáňko, studánko Rubínko, buď vždycky čistá a pro zdraví jistá“ pana Jiřího Pavlici a folkové skupiny Hradišťan, a dokonce děti

v průběhu tohoto tématického okruhu poslouchaly úryvek nahrávky Bohuslava Martinů „Otvírání studánek“. Rovněž pro mne bylo rozvíjení tohoto tématického celku moc inspirujícím obdobím, kdy jsem si v průběhu čtrnácti dnů s velikou chutí připomněla éru, kdy jsem jako studentka Střední pedagogické školy pravidelně chodila zpívat s panem profesorem Pártlem a Pěveckým sborem Jihočeských učitelek a sama jsem byla překvapena, jak se mi tento hudební klenot vštípil do paměti a já i po letech mohla dětem úryvky z naší sborové úpravy ještě zazpívat: „Na hladinu noci se vyhoupne den, pohlad tu chvíli a uchovej sen...“

Můj názor je podložený zkušeností – jak naslouchat, vnímat a porozumět hudební řeči ve všech jejích podobách a žánrech, které nabízí, aby se dětem stala užitečnou průvodkyní životem. S jinými žánry než současnou populární hudbou se děti setkávají jen zřídka. O to záslužnější je pak význam podnětného prostředí, kde může dítě vstřebávat i jiné žánry, než kterými je atakováno z nejrůznějších médií spolu se svými vrstevníky. Tento vklad se zúročuje až v následujících letech a jeho zkušenosti a dlouhodobě usměřňovaný vkus jej v hudebním životě posunou daleko před jejich okolí.

Příklad z praxe:

Dnes si velice ráda vzpomenu na náš starý gramofon, na kterém dosti často v nedělních odpolednách zněla Smetanova „Má vlast“ nebo Dvořákovy „Slovanské tance“. Moji rodiče, byť ani jeden z nich na hudební nástroj nehrál, hudbu milovali a milují. Tatka častokrát vyladil koncert České filharmonie a poslouchali jsme. Tato vášeň a láska k hudbě je neopustila. V nedávné době jsem s nimi trávila večer a opět jsme společně poslouchali, tentokrát koncert Vídeňských filharmoniků; bylo to tak úžasné milé.

Není divu, že se moji rodiče nikdy nebránili mému nápadu a touze hrát a zpívat. Do Lidové školy umění jsem už začala chodit ve druhé třídě, nejprve na klavír a jelikož jsem ráda zpívala, tak brzy rovněž na sborový a sólový zpěv. Moje o tři roky mladší sestra mne následovala a brzy jsme vytvořily duo a na mnoha koncertech jsme předvedly dvouhlasou úpravu různých lidových i umělých písní. Je to zvláštní, ještě dnes si vzpomínám, jak jsem se bála, aby se nám vystoupení podařilo a jakou jsem pak měla radost, když maminka, babička a spousta známých a rodičů mých spolužáků mile hodnotili naše vystoupení.

Poslechnout si některou z mých oblíbených skladeb, ať už je to některý z klavírních valčíků Fryderika Chopina, houslových partů Josefa Suka nebo árií pana Eduarda Hakena a paní Evy Urbanové, to je moje oblíbená činnost ve chvílích radostných i smutných. Já dnes při poslouchání této hudby ráda relaxuji a myslím si, že i dnešním malým dětem je již potřeba ukázat, jak hudbu vnímat a prožívat, poznávat hudební řeč – co a jakými prostředky hudba sděluje, hovořit o hudbě, hudbu hodnotit pomocí osvojených termínů, seznámit děti s širokým spektrem hudebních druhů a žánrů a naučit je toleranci ke vkusu druhých...

4.5 Možnosti a problematika aplikace poslechových činností v mateřské škole.

Ve věkovém rozpětí 3 – 6 let si samozřejmě učitelka nesmí dělat naději, že všechny děti okamžitě získá pro aktivní poslech klasických děl vážné hudby, jazzu, oper...; tato hudba není dětem ani adresována, ale určitě bychom mohli v tomto období pomoci dětem otevřít bránu velkého světa hudby. Dobře jsem si všimla, že děti dokáží být velmi vnímavé a na hudbu dokáží reagovat silným prožitkem. A to je ta hlavní věc – potěšení a radost z tónů a melodií, pocit povznesení. Děti se tolik rády vžívají do rolí hudebníků – muzikantů. Rádi používáme Orffův instrumentář a doplňujeme jej bubínky, xylofony, zvonkohrami, ale i pokličkami, hrníčky... Hledáme věci, které děti mají kolem sebe. Když se naučí rozpoznat některé hudební nástroje – například klavír, housle, flétnu, trubku je báječné, že mohou poznávat přímo v hudebních ukázkách, napodobovat hru na ně a vžívat se do role hudebníků třeba při zpěvu písničky „Já jsem muzikant“. Naše děti dokáží být opravdu velice vnímavé a na hudbu reagují silným prožitkem. Brzy dokáží rovněž sdělit, jak na ně hudba působí, zda je veselá nebo smutná, zda je právě tón vysoký jak ptačí zpívání nebo hluboký jako medvědí bručení, mají rády hudbu a písničky z filmových pohádek. Brzy si zvyknou, že když posloucháme hudbu, jsme v klidu a nerušíme se, toto zklidnění a soustředění pozornosti se nám hodí i v ostatních činnostech, zvláště u hyperaktivních dětí je toto vše velkým pomocníkem.

Než se dostaneme k samotnému poslechu hudebních ukázek, je dobré začít sluchovými cvičeními, při nichž děti například zavrou oči. Se zavřenýma očima posloucháme, rozlišujeme zvuky kolem nás, děti naslouchají zvukům, které vytváří učitelka (sluchová hra „Kouzelný pytlíček“ nebo rozlišování dětských hudebních nástrojů), rozeznávají hlasy kamarádů (sluchová hra „Ptáčku jak zpíváš“, „Na kukačku“).

Při výběru skladeb k poslechu je dobré, aby skladby splňovaly několik kritérií:

- vybíráme nejkrásnější a nejcharakterističtější tituly, které mohou děti zaujmout
- při volbě interpretů sáhneme po nejlepší kvalitě
- poslech zprostředkováváme na kvalitních přístrojích.

Malé děti nejsou ještě schopny aktivně poslouchat delší skladby. Proto volíme ukázky přiměřené věku a úrovni dětí. Jak se mi osvědčilo v naší školce, je vhodné motivovat děti, aby si našly místočko na koberci, pěkně se položily, zavřely oči a poslouchaly hudbu, která zazní do úplného ticha. Rovněž se mi osvědčilo hovořit s dětmi o hudbě – nechat dětem prostor hudbu hodnotit. Určitě můžeme být spokojeni, když dětem i v oblasti poslechu pootevřeme bránu velkého světa hudby, když budou vědět, co jim hudba nabízí a že ony samy jsou tím, kdo si z ní může vybírat, co „potřebuje“.

Cílem hudebního poslechu je naučit děti vnímat hudbu pro její krásu. Jde nám o to, aby děti v rámci svých možností hudbě porozuměly. Poslech hudby ovlivňuje nejen hudební rozvoj dětí, ale i jejich psychickou stránku a celkové chování. Je spojen s rozvojem dětské představivosti, fantazie, paměti, myšlení, citové a emocionální stránky osobnosti.

Prostřednictvím poslechu vytváříme u dětí kladný vztah i k ostatním druhům umění, obohacujeme jejich citový život, zprostředkováváme jim poznání světa, učíme je vážit si lidské práce a vytvořených hodnot.

V raném věku potřebují děti přímý kontakt s hudbou, nestačí jim pouze sedět a hudbu poslouchat. K opravdovému hudebnímu prožitku potřebují i prožitek pohybový. Pohyb jim umožní hudbu lépe a rychleji pochopit. V mateřské škole s dětmi využíváme různé druhy hudebně pohybových činností: hry se zpěvem, hry s hudbou, cvičení podle hudby, dramatizace písní, „tanečky“ aj. Doménou pohybu a poslechových aktivit je pohybová improvizace. K pohybovým činnostem, které s dětmi v rámci pohybu a poslechu děláme patří pochod, běh, hra na tělo, ale i instrumentální nástroje. Věkovým zvláštností dětí předškolního věku nejlépe odpovídají hry se zpěvem.

4.5 Hudebně pohybové činnosti v mateřské škole jako oživení pěveckého projevu

Reprodukováná hudba a hudebně pohybová výchova mají mnoho společného s tělesnou výchovou. Mnohé pohyby jsou za zvuku hudby využívány v rámci rozcviček.

V hudební výchově nám jde především o soulad pohybu s hudbou, pravidelnou rytmičnost, s jakou jsou jednotlivé cviky prováděny.

Cviky, které lze spojit s rytmickou hudbou

- zvedání ramen nahoru a dolů – ramena zvedáme najednou, střídavě
- kroužení rameny, pažemi, zápěstím
- kroužení rameny, pažemi, zápěstím
- kroužení pažemi s ohnutými lokty – jako když jede vlak
- kroužení rameny a pažemi s ohnutými v loktech, prsty jsou na ramenech
- kyvy a kruhy pažemi před tělem, vedle těla, nad hlavou
- úklony těla vlevo, vpravo (ruce v bok)
- přenášení váhy z levé nohy na pravou

Pokud se nyní zmiňuji o cvičení s hudbou, nesmím v žádném případě opomenout taneční hry dětí, ve kterých podporujeme projev dětské osobnosti, iniciativy, radosti. Jejich prostřednictvím učíme děti vnímat krásu hudby, pohybu, ale i řeči. Prostřednictvím dětských tanečních her seznamujeme děti s lidovou písní, potažmo je vedeme k porozumění naší národní hudbě.

Činnosti hudebně pohybové jsou nejtypičtějším projevem reagování na hudbu u dětí předškolního věku. Spojením hudby s pohybem docílíme u dětí citového prožívání hudby, rozvíjíme přirozenou schopnost vyjádřit hudbu pohybem a dosahujeme tak oživení pěveckého projevu a účinně rozvíjíme tonální i rytmické citění u dětí.

Mezi nejznámější dětské taneční hry patří: „Kolo, kolo mlýnský“, „Zlatá brána“, „Na mák“ („Čížečku, čížečku“), „Zajíček v své jamce“, „Pásla ovečky“. Tyto písně mají velmi jednoduchou melodiku a současně i nenáročný pohybový doprovod. Zpěv proto nacvičujeme společně s pohybem. Učitelka musí rozhodně tančit a zpívat v kroužku spolu s dětmi, které od ní převezmou pohyby i slova a jejich rytmus, i potěšení ze společného zpívání a tancování. Spojené ruce v kruhu tu mají velký význam. Na začátku jde o to vybudovat pocit jednoty v pomalém tanci, ale za rok, za dva umožní v rychlých tancích pravý požitek z točivého pohybu.

Při tvorbě pohybového doprovodu k pěvecké činnosti vycházíme z textu písně nebo z jiné hudební formy. Pokud vyjdeme z textu písně, znázorňujeme pohybem to, o čem

se v písničce zpívá. Tento způsob je jednodušší, popisný. K těmto písním patří zejména písničky s pracovní tematikou. Jedná se např. o písně „Šel zahradník do zahrady“, „Až já budu velká“, „Já jsem muzikant“, „Na tý louce zelený“.

Kladný vliv má na celkový hudební rozvoj dětí pohybová improvizace. Podporuje jejich citlivější vnímání, rozvíjí dětskou představivost a fantazii. Pro pohybovou improvizaci je charakteristické zachycení citového výrazu skladby. Nejedná se tedy pouze o vyjádření rytmu, či tempa poslouchané hudby. Pohyb se stává skutečným prožitkem. K prvopočátkům pohybové improvizace patří pantomimické ztvárnění postav, zvířátek či charakteristických situací. K pohybové improvizaci využíváme šátky, stuhy...

K základním prvkům hudebně-pohybové výchovy patří chůze. Ke sjednocení chůze využíváme rytmickou hru bubínku. Při chůzi věnujeme pozornost správnému držení těla. Hlavu máme zpříma, neskláníme ji, lehce našlapujeme. Při chůzi se nejčastěji věnujeme pochodu.

Zrychlenou chůzi můžeme charakterizovat jako běh. Ke sjednocení běhu dětské skupiny užíváme hru ozvučných hůlek nebo poslech živější hudby. Mimohudební motivace: běhání myšek, klusání konika, létání letadla, střídání chůze a běhu řídíme hrou na bubínek nebo hůlky. Hrou na rolničky můžeme doprovázet poskoky, hrajeme v pravidelném sledu čtvrtových hodnot. Mimohudební motivace – poskakování vrabčáků, skákání žabky...

Součástí hudebně-pohybové výchovy je hra na tělo. Prostřednictvím této hry rozvíjíme pohybovou koordinaci dětí, zlepšujeme jejich jemnou motoriku. Hra na tělo slouží k rozvoji rytmického a metrického citění dětí, k lepšímu soustředění dětí, je základem improvizace a rozvoje tvořivosti dětí. Hra na tělo rozvíjí paměť, vede k lepšímu soustředění dětí, je základem improvizace a rozvoje tvořivosti dětí. Hra na tělo je předstupněm na lehkoovladatelné nástroje. Výhodou této aktivity je, že se jí můžou zúčastnit všechny děti najednou. Ke hře na tělo se využívá tleskání, pleskání, podupy. Pohybové aktivity mají velmi blízko k seznámení dětí s hudebně vyjadřovacími prostředky, především s tempem, melodií a dynamikou. K jejich porozumění využíváme vždy výrazných kontrastních rozdílů. Pohybové vyjádření dá dětem jasnou představu i o výšce znějících tónů. Dynamikou v hudbě rozumíme sílu zvuku, tedy hudbu znějící potichu nebo nahlas. Děti předškolního věku vedeme především k rozpoznání kontrastních rozdílů, zvuků

silných a slabých. K porozumění kontrastní dynamiky pomohou mimohudební náměty, např. vrnění kočky a řev lva...

Pohyb a hudba se vzájemně ovlivňují. Hudba působí na člověka svým rytmem. Rytmus podněcuje k pohybu – podupávání nohou, pohupování, tukaní prstů apod. Hudba vede děti k přirozenému a spontánnímu pohybu, je pro ně inspirací k pohybovým aktivitám.¹⁶

Po těchto slovech bych neměla zapomenout ještě jednou zmínit a obsáhleji se věnovat hrám se zpěvem.

4.6 Hudební hry s dětmi předškolního věku ve spojení se zpěvem

Obsahem dětských her jsou většinou dojmy ze života a prostředí, v němž děti žijí, zejména činnost dospělých tak, aby byly přesnou kopií skutečnosti. Ve hrách je vyjádřen vztah dítěte k zobrazovanému jevu, jeho zážitky a přání. Dětské lidové hry vzbuzují u dětí lásku k přírodě, úctu k lidem a k jejich práci, optimismus a radostný vztah k životu. Téměř všechny hry se zpěvem jsou hry kolektivní. Společná činnost zesiluje a prohlubuje dětské zážitky, a to vzbuzuje potřebu dětí hrát si v kolektivu. Mimoto prožívají děti ve hrách se zpěvem složité vzájemné vztahy. Např. v mnoha hrách je třeba vybrat spoluhráče. Tato volba se obvykle řídí sympatiemi dětí k sobě navzájem. Tak se ve hrách utvářejí a posilují vzájemné přátelské svazky mezi dětmi. Hry působí na děti po stránce estetické, rozumové i mravní. Jejich hlavním výrazovým prostředkem je hudba a pohyb, mají proto hry se zpěvem vliv na hudební a pohybový rozvoj dítěte. Když se dítě pohybuje podle hudby, vnímá ji aktivněji a prožívá ji celou svou podstatou. Má-li sladit svůj pohyb s hudbou, musí si uvědomit, a procítit její obsah, charakter i jednotlivé stránky hudebního výrazu: melodii, rytmus, dynamiku. V tom tkví význam her se zpěvem pro zpřesnění hudební vnímavosti. Pro její rozvíjení mají hry se zpěvem i ten význam, že se jejich prostřednictvím dostávají děti do styku s českou lidovou písní. Zpívají-li si děti při hře samy, upevňují se u nich zpěvní návyky, zlepšuje se jejich výslovnost a funkce hlasového ústrojí. Hry se zpěvem jsou hudební činnost, protože při nich dochází jednak k vnímání hudby (konají-li děti pohyby podle učitelčina zpěvu), jednak k hudební reprodukci (zpívají-li si děti samy). Je jich tedy možno záměrně použít k rozvoji hudebních schopností. U dětí předškolního věku je vývoj koordinačních mechanismů ústředního

---

16 *Hudebně pohybové hry v mateřské škole, SPN 1989*

nervstva ještě na nedostatečném stupni, což se jeví jako neobratnost a pohybová neuspořádanost. Pohyby doprovázené zpěvem zpevňují pohybové koordinace a přispívají k ladnosti a ušlechtilosti pohybů. Pro svůj všestranný vliv na hudební a pohybový, estetický, mravní i pohybový vývoj dětí jsou opravdu vhodným výchovným prostředkem v mateřské škole.

Rozličné hudební žánry probouzí v dětech škálu pohybů, které by se jinak neměly možnost rozvinout.

Již Jan Amos Komenský ve svém Informatóriu školy mateřské upozorňuje, že se mají s dětmi hrát hříčky doprovázené zpěvem: „V Čechách také, pleskajíce dětem ručičkami, zpívají: Cundy, cundy, cundičky, dal nám Pán Bůh ručičky, aby nožičky běhaly a ručičky dělaly etc., a vidí se patrně, že se to dětem líbí, protože se jim to přáti má...¹⁷

V třetím a čtvrtém roku dobré by bylo, aby takových rytmů přiděláno bylo, kterýchž by dětem chůvy jako ze hry přednášely nejen k chlácholení jich, ale také aby jim v paměti váznouce, napotom se hodit mohly.“

Při výběru her se zpěvem vychází učitelka obvykle z těch her, které jí jsou známé, a z nich vybírá pak ty, které vyhovují věku a rozvoji dětí jí svěřených, jejich vyspělosti po stránce pohybové a hudební. U dětí předškolního věku má velký význam moment hry jak při vnímání, tak i při tvořivosti dítěte. Děti při hrách se zpěvem zpívají, je nutné aby písňe byly pro ně vhodné. Zkušenosti už ukázaly, děti z mateřské školy mají nejraději písňe s radostnou melodií živého tempa. Pokud jde o stavbu melodie, osvědčily se u dětí ty písňe, jež nemají velké intervalové skoky. Pro děti mladšího školního věku se osvědčily písňe pomalejšího tempa, děti staršího školního věku zvládnou i písňe rychlejší. U mladších dětí se má ve hrách vyskytovat co nejméně pohybových změn, u starších dětí předškolního věku může nastat několikrát změna pohybů, ovšem taková, aby odpovídala změně motivu v písni. Za dobře osvojenou můžeme považovat hru tehdy, když ji děti hrají s radostným prožitím, samostatně, když jejich pohyby jsou v souladu s hudebním charakterem a s hudebním rytmem, provedeny pohybově správně. Čím mají děti pro hru více místa, tím lépe.

---

17 KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*, SPN 1978

4.7 Poslechové činnosti a jejich význam pro dětský zpěv a hudebnost

Poslech hudby také jednoznačně přispívá k pěstování pohybové kultury a k tvořivosti dětí.

Cílem hudebního poslechu je naučit děti vnímat hudbu pro její krásu. Jde nám o to, aby děti v rámci svých možností hudbě porozuměly. Poslech hudby ovlivňuje nejen hudební rozvoj dětí, ale i psychickou stránku a celkové chování jedinců. Je spojen s rozvojem dětské představivosti, fantazie, paměti, myšlení, citové a emocionální stránky osobnosti.

Úkoly poslechu

- Vytvářet kladný vztah k hudbě.
- Rozvíjet schopnost aktivně vnímat hudbu.
- Vést k citovému prožitku a k soustředění.
- Rozvíjet hudební paměť a představivost, podporovat fantazii.
- Seznamovat s rozličnými žánry hudby.
- Nahlédnout do chápání světa hudby prostřednictvím hudebně vyjadřovacích prostředků.
- Inspirovat k vlastnímu provozování hudby, tj. hře na hudební nástroj.

A nyní je opravdu čas ubírat se po cestách, kde hraje hudba svou původní roli, kam přináší utěšení, ale také provokuje, uspává i probouzí, okouzluje i mudruje, ponouká k tanci i zamyšlení, má humor zjevný i skrytý pro ty poučené a daruje něco, o čem se dnes mluví tak málo, totiž krásu.

5. Význam hudby a zpěvu pro pedagogickou činnost učitelky v mateřské škole

Na závěr bych se v práci ještě znovu připomněla svým vlastním životním postřehem. Aniž jsem opravdu chtěla, moje celoživotní muzicírování a láska k hudbě se opět projeví i v odvětví od hudebního světa dosti vzdáleného, byť se školstvím souvisejícím. Když jsme totiž dostaly jako téma ročníkové práce na fakultě ve specializaci management „Založení fiktivní mateřské školy“, aniž jsem nějak hluboce bloumala a uvažovala, psala jsem na papír věci, které souvisely dosti těsně s muzikou a zároveň splňovaly vše, co bylo potřeba po stránce správnosti z oblasti managementu. Založila jsem totiž Mateřskou školu „Rolnička“, fiktivně ji zapsala do školského rejstříku jako samostatnou organizaci, pro téma Školního vzdělávacího programu jsem zvolila „Zpíváme si světem dospělým i dětem“. Školku jsem umístila do centra města nedaleko Městského divadla, Základní umělecké školy a Hudebního divadla s velikou koncertní síní.

Ani jsem netušila, že hudba dokáže ovlivnit podvědomí člověka i tímto směrem. Ročníkovou práci jsem odevzdala a postoupila do dalšího ročníku. A to jsem se ještě nezmiňovala o prožívání zkouškových období. Kdo myslíte, že mi vždy podá pomocnou ruku a báječně odventiluje veškerý v útrokách mého organismu nahromaděný stres – kytarové struny a klavírní klávesy. Nejsou to pouhá slova, ale pravdivé opětovné potvrzení.

Pokud se zabývám myšlenkou, jak dokáže hudba ovlivňovat moji práci, měla bych určitě doplnit svoji práci pohádkou. Tuto pohádku paní učitelky Aleny Kubákové, jsem před lety našla v časopise Informatoriu a sama si ji dotvořila – viz příloha č. 3.

6. Závěr

Pravděpodobně budete souhlasit s názorem, že naše budoucnost je v dětech. A do života dítěte předškolního věku patří hudba právě tak jako kniha, dětské divadlo v různých formách nebo výtvarné umění. Pokud chceme, aby se děti rozvíjely všestranně, musíme jim k tomu vytvořit podmínky, dát jim možnost, aby se projevíly. Pokud chceme, aby respektovaly pravidla, měly bychom jim dát možnost, aby jim zcela porozuměly, ještě lépe nechat je podílet se na jejich vytváření. A vzniknou-li pro naši třídu pravidla vzájemné dohody a pohody, proč by jedním z nich nemohlo být – lhaní není mezi námi, my jsme všichni kamarádi –

*„V radosti a zpívání,
Není místo na lhaní.“*

Seznam citací

1. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, nakladatelství Portál, Praha 8 2008, s. 12
2. SYNEK, J. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*, Pedagogická fakulta Olomouc 2004
3. JURKOVIČ, P. *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, květen 2011
4. SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte*, Praha, Supraphon 1974
5. ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O., KURKOVÁ, L., BUDÍK, J. *Hudební výchova v mateřské škole*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1987, s. 87, 89, 94
6. VRKOČOVÁ, L. *Domovem hudby*, Panton, Vydavatelství českého hudebního fondu 1988, s. 123, 124, 125
7. *Na cestách k hudbě*, esej o hudební výchově, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2006
8. *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, červen 2011, s. 15
9. ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O. *Hudební výchova v mateřské škole*, SPN, n. p. 1987, s. 59, 94
10. *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, únor 2011
11. SYNEK, J. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy*, Olomouc, univerzita Palackého 2004, s. 6
12. *Informatorium*, časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, květen 2011
13. ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O. *Metodika hudební výchovy v mateřské škole*, Praha 1987
14. KOŽÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, Grada, a.s.1881, s. 142
15. KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*, SPN 1978, s. 28
16. *Hudebně pohybové hry v mateřské škole*, SPN 1989
17. KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*, SPN 1978

Seznam použité literatury

- JURKOVIC, P. *Na cestách k hudbě*, esej o hudební výchově, vydala Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2006
- KULHÁNKOVÁ, E. *Písničky a říkadla s tancem*, vydalo nakladatelství Portál, s.r.o., 2008
- SYNEK, J. *Vybrané kapitoly z didaktiky hudební výchovy 1*, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Olomouc 2004
- KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*, Grada Publishing, a.s, 2008
- KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské*, III. vydání, Topič, Praha 1947, s. 54
- TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, nakladatelství Portál, s.r.o., Praha 2005
- TICHÁ, A., RAKOVÁ, M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*, nakladatelství Portál, s.r.o., Praha 2007
- PETRŽELA, Z. *Veselé písničky*, 2001, 2007, Portál, s.r.o., Praha 2001, 2007
- SEDLÁK, F. *Hudební vývoj dítěte*, Supraphon, Praha 1974
- KURKOVÁ, L. a kol. *Hudebněpohybové hry v mateřské škole*, Státní pedagogické nakladatelství, n.p., Praha 1989
- HAVEL, J. *Veselé noty*, Státní pedagogické nakladatelství, n.p., Praha 1978
- Informatorium*, časopis pro předškolní vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD, číslo 13, červen 2011
- ZEZULA, J., JANOVSKÁ, O., KURKOVÁ, L., BUDÍK, J. *Hudební výchova v mateřské škole (metodika)*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1987
- VYSLOUŽIL, J. *Hudební slovník pro každého*, vydalo nakladatelství Lípa – A. J. Rychlík, Vizovice 1995
- POLEDŇÁK, I. *Stručný slovník hudební psychologie*, vydal Supraphon, Praha 1984
- MODR, A. *Hudební nástroje*, vydal Supraphon, Praha 1977
- VRKOČOVÁ, L. *Domovem hudby*, vydal PANTON, vydavatelství Českého hudebního fondu, Praha 1988
- HURNÍK, I. *Umění poslouchat hudbu*
- HURNÍK, I. *Od housliček po buben*

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník

Příloha 2 – Pracovní listy

Příloha 3 – KUBÁLKOVÁ, A. *Pohádka O nezbedných notičkách*, s. 42, 43, 44

Příloha 4 – PRŮCHOVÁ, H. *Básničky s hudbou*, s. 44

Příloha 1: Dotazník

Dotazník v němž jsem zjišťovala jaký postoj zaujímají rodiče našich dětí k hudebně pojatému tématu jež rovněž řeším v bakalářské práci s tématickým zaměřením na zmapování hudebních schopností.

„V současné době děti mívají málo příležitosti ke zpívání a často ani neumějí správně používat svůj hlas. Neúspěchy je pak mnohdy od zpěvu odradí na celý život.“
(Alena Tichá)

1. Působí u vás v rodině jako pravdivý výrok „Co Čech, to muzikant“?

- ano
- ne
- někdy

2. Poslouchají s Vámi vaše děti někdy hudbu ?

- ano
- ne

3. Zpíváte si také doma s vaším dítětem?

- ano
- ne

4. Chtěli byste, aby vaše děti získaly v MŠ také hudební dovednosti?

- ano
- ne

5. Kdo si rád zazpívá doma dítětem ?

- matka
- otec
- sourozenci
- prarodiče
- všichni

6. Hraje u vás v rodině někdo na hudební nástroj?

– ano

– ne

7. Má vaše dítě možnost živě poslouchat nebo se rovněž zapojit do hry na hudební nástroj?

– ano

– ne

8. Kterou z lidových písniček by mělo vaše dítě určitě umět?

.....

.....

.....

.....

9. Poslechnete si někdy rádi skladbu vážné hudby?

– ano

– ne

10. O čem by měly být dětské písničky?

– radost ze společných chvil s kamarády

– uvolnění a milé chvíle

– něco nového

– chtějí, znají a mohou

11. Co vám přináší hudba a zpěv?

– radost

– uklidnění

– není to nic důležitého

– jsem rozhodně proti hudebním činnostem

12. Co přináší zpívání dětem?

- radost ze společných chvil s kamarády
- uvolnění a milé chvíle
- něco nového
- chtějí, znají a mohou
- nic

13. Když dostanete pozvání na koncert

- půjdete sám
- půjdeme pouze my rodiče
- půjdeme s dětmi celá rodina (pokud koncert není v pozdních nočních hodinách)

Výsledky:

1. Působí u vás v rodině jako pravdivý výrok „Co Čech, to muzikant“?

- ano 19
- ne 0
- někdy 1

2. Poslouchají s vámi vaše děti někdy muziku?

- ano 20
- ne 0

3. Zpíváte si také někdy s vaším dítětem?

- ano 18
- ne 2

- 4. Chtěli byste, aby vaše děti získaly v MŠ také hudební dovednosti?**
ano 20
ne 0
- 5. Kdo si rád zazpívá u vás doma s dítětem?**
matka 4
otec 1
sourozenci 0
prarodiče 12
všichni 3
- 6. Hraje u vás v rodině někdo na hudební nástroj?**
ano 19
ne 1
- 7. Má vaše dítě možnost živě poslouchat nebo rovněž se zapojit do hry na hudební nástroj?**
ano 3
ne 17
- 8. Kterou z lidových písniček by mělo vaše dítě určitě umět?**
– Kdyby byl Bavorov
– Červený šátečku
– Skákal pes
– Pec nám spadla
- 9. Poslechnete si někdy skladbu vážné hudby**
ano 4
ne 7
někdy 2
bez odpovědi 7

10. O čem by měly být dětské písničky?

- o lidech
- o zvířatech
- o ročních obdobích
- o všem na světě

11. Co vám přináší hudba a zpěv?

- radost 20
- uklidnění 20
- není to nic důležitého 0
- jsem rozhodně proti hudebním činnostem 0

12. Co přináší zpívání dětem?

- radost ze společných chvil. 20
- uvolnění a milé chvíle 20
- něco nového 20
- chtějí, znají a mohou 0
- nic 0

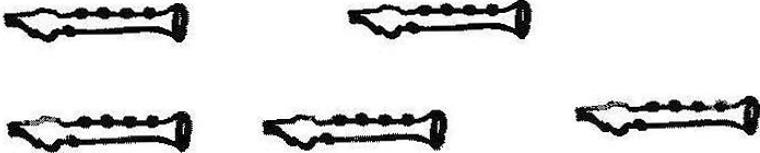
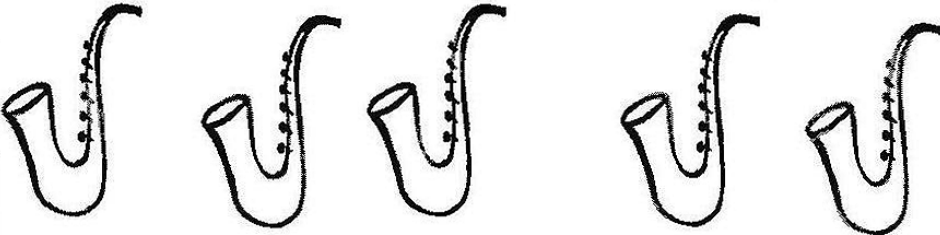
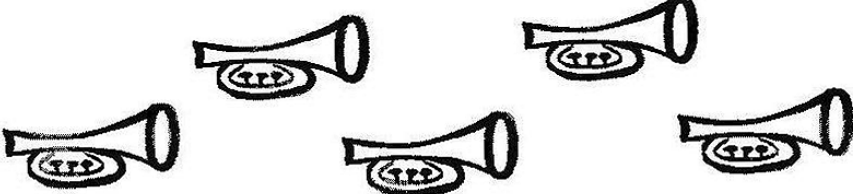
13. Když dostanete pozvání na koncert

- půjdete sám(a). 0
- půjdeme pouze my rodiče 0
- půjdeme s dětmi celá rodina 15
- bez odpovědi 5

Příloha 2: Pracovní listy

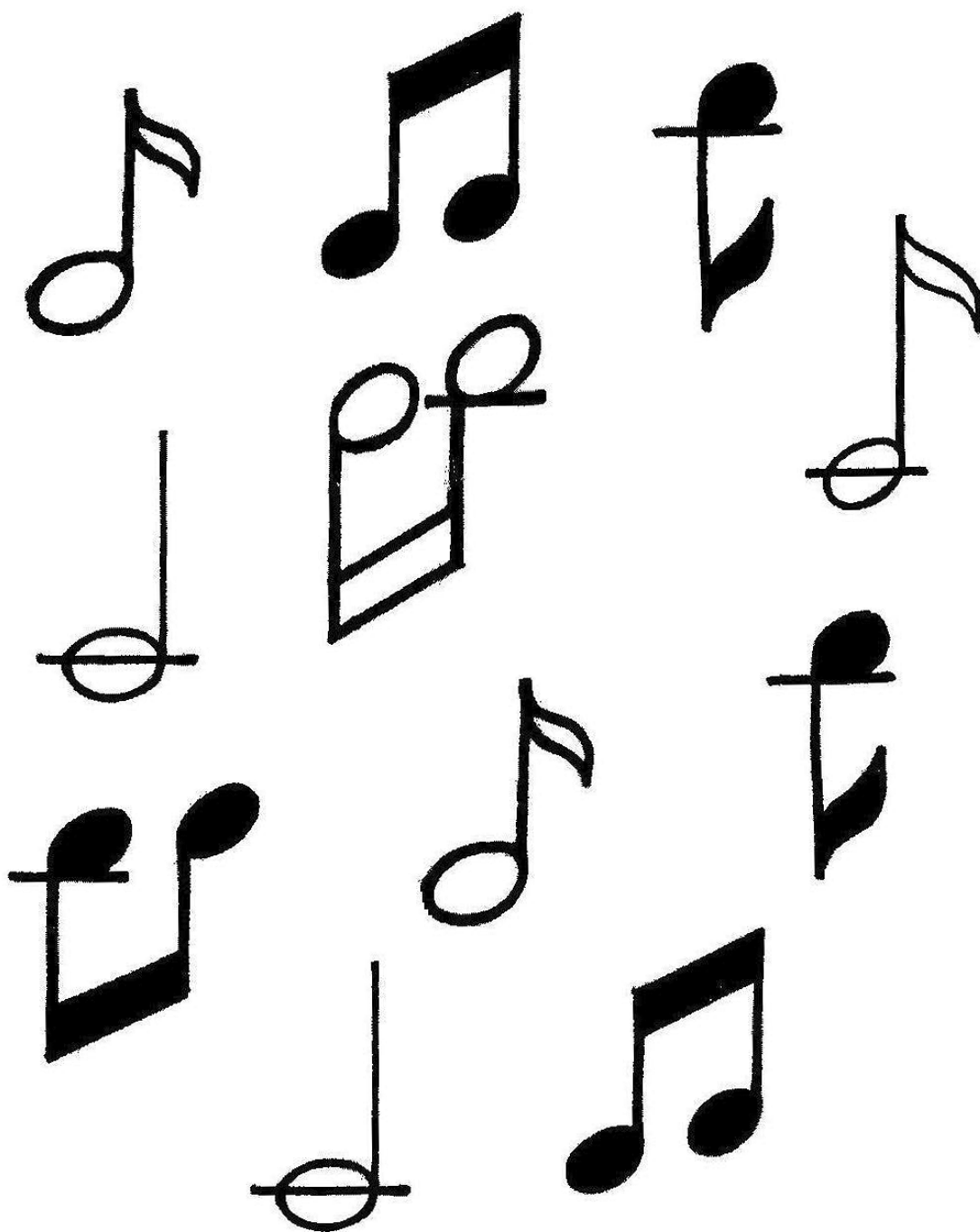
Vybarvi stejný počet

V každém řádku vybarvi tolik hudebních nástrojů, kolik označuje počet puntíků.

●	
●● ●●	
●●● ●●	
●●	
●●●	

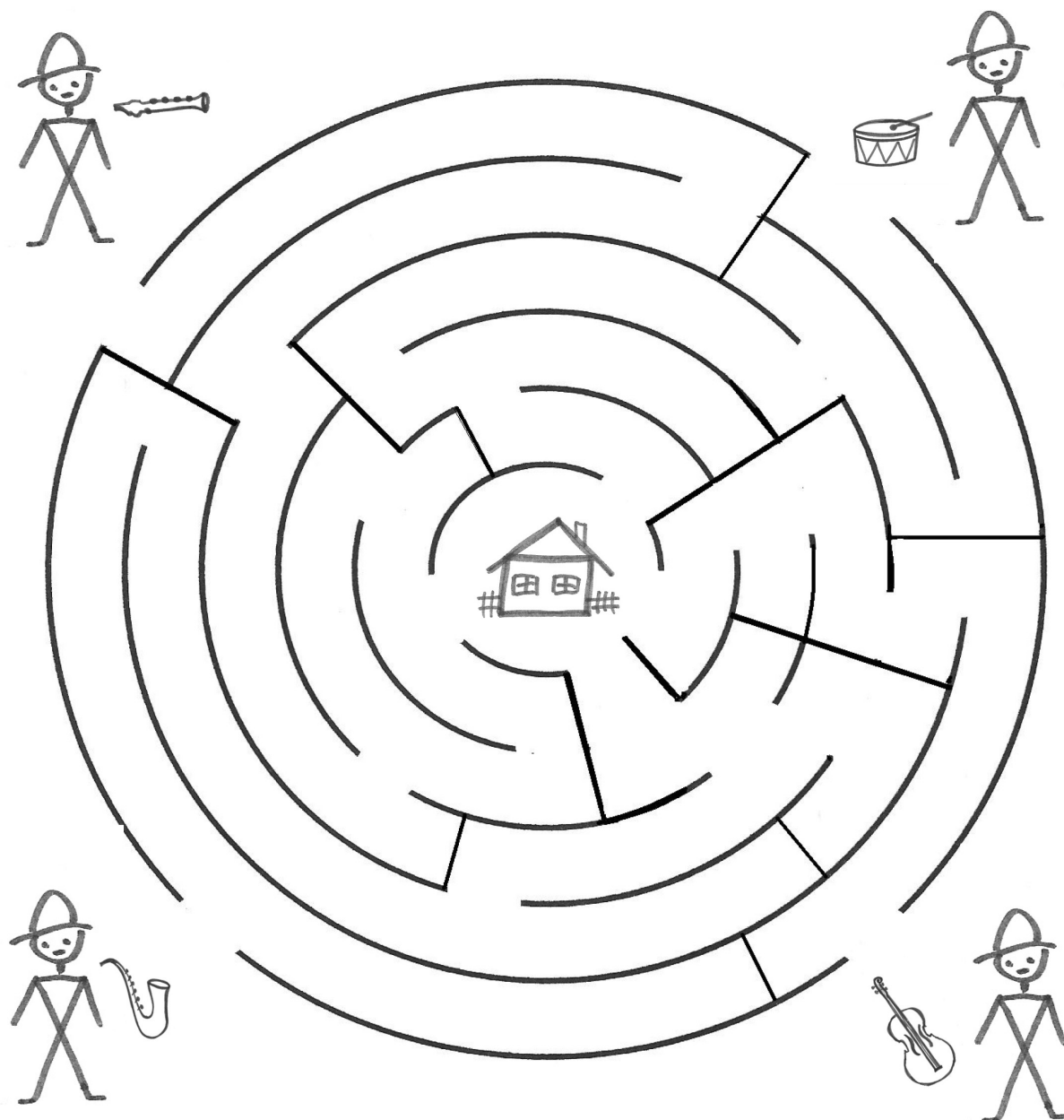
Najdi stejné noty.

Prohlédni si pozorně noty na obrázku. Stejné noty spoj čarou. Noty, které nemají dvojici, dej do ohrádky.

Kampak, páni muzikanti?

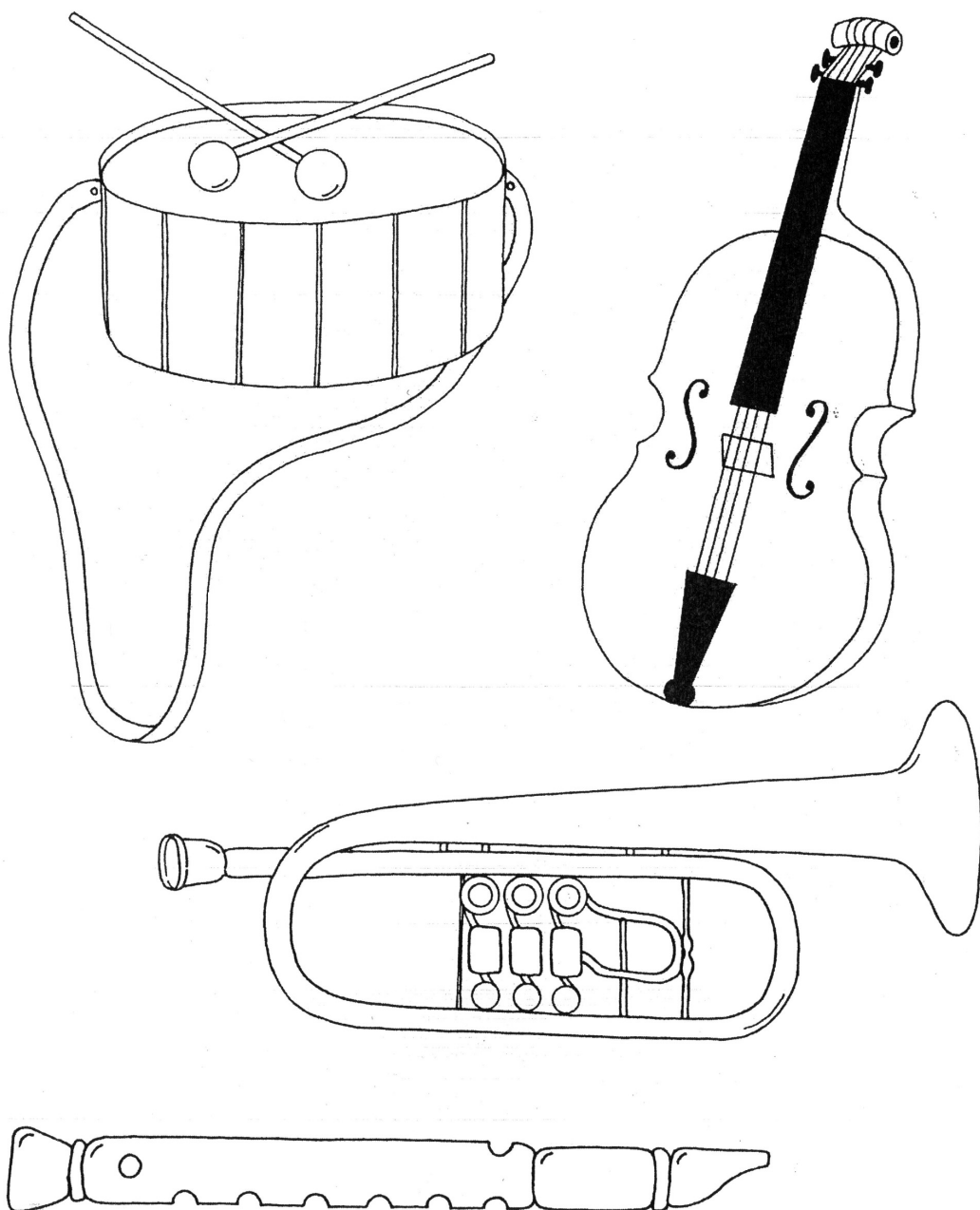
Pomoz najít muzikantům cestu do města.

HRAJEME SI S NÁSTROJI

Dokážeš pojmenovat hudební nástroje na obrázku a poznáš je také podle zvuku?

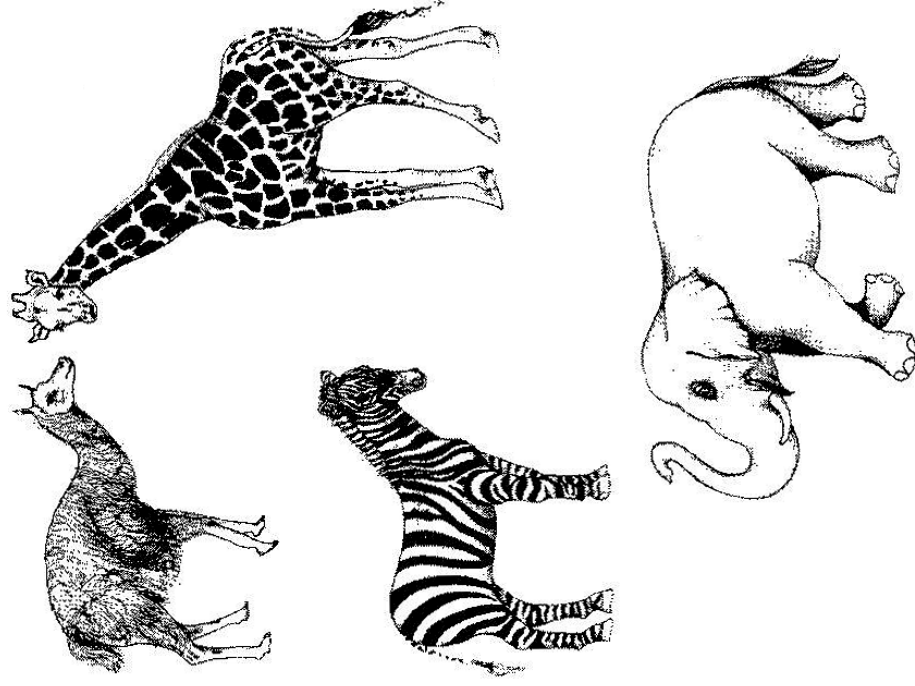
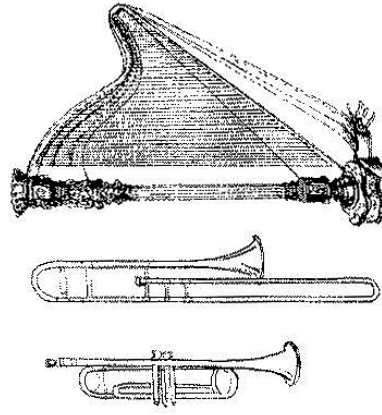

Poznáváme hudební nástroje

Muzikanti

Jeden malý čilý slon
začal troubit na trombón.
Zeбра měla dvě trumpety
od strejdy a tety Běty.
Pak napadlo žirafu,
že bude hrát na harfu.
Přidala se slečna lama,
že bude hrát sólo sama.
Když se dali do práce,
byla velká legrace.

Díky této básničce se dítě seznámí s hudebními nástroji. Na obrázku má za úkol najít jednotlivé nástroje. Dále je možné vyjmenovat a na různých obrázcích vyhledat další hudební nástroje. Také zvířata vystupující v básničce, zejména pak lamu, dítěti ukážeme na obrázku. Podle básničky má dítě správně přiřadit hudební nástroje jednotlivým zvířátkům.

Vybídněte dítě, aby správně přiřadilo jednotlivé hudební nástroje ke zvířátkům podle básničky.

Příloha 3: O nezbedných notičkách.

O princeznu kráse a hlavně pěveckém umění si cvrlikali vrabci na všech keřích i stromech široko daleko. Však také měli o čem si cvrlikat. Princezna dnes zpívala opravdu nádhernou píseň. Dvorní dámy vzdychaly a zasněně hleděly do dálky a princevové se marně ptali: „Který skladatel tuhle píseň napsal?“

Ale jen já vím, odkud se k ní dostala, a jen já vám to budu teď vyprávět...

Muzikant Arnoštek psal pro princeznu písničky veselé, rychlé i pomalé už hodně dlouho a hlavně rád. Říkával: „Pro vás je radost skládat, princezničko. Notičky mi samy skárají do linek.“ Ale tenkrát, dnes už ani nevím proč, se mu psaní nedařilo. Pečlivě si nakreslil pět rovných dlouhých linek a usazoval černé buclaté noty. Tu na spodní řádek, tamtu doprostřed, jinou do horní mezery, ale pořád nebyl spokojený. Zdálo se mu, že notičky poskakují, pošťuchují se, dvě nebo tři se chytají ze ručky, pak se chytily i čtyři, pobíhají po linkách nahoru a dolů jako po schodech, až se Arnoštovi zatočila hlava. Ne a ne notičky pochytat a seřadit do řádků. „Jste jako nezbední mravenci,“ postěžoval si a šel k oknu. Jakmile ho však otevřel, nastala pěkná mela. Průvan notový papír vzal, zatočil s ním nad stolem a odnesl s sebou oknem ven. Arnoštek po něm vztáhl ruku, ale marně. Papír se vzdaloval unášený větrem z jeho dosahu. „I co, žádná škoda,“ mávl rukou, „stejně mi dnes práce nešla od ruky. Noty mě vůbec nechtěly poslouchat. Za takovou píseň by mě princezna nepochválila. No a kdo ví, jestli by si pan král nenašel lepšího skladatele.“ Ještě chvíli se díval ven za notovým papírem a pak raději zavřel okno.

Poletující vyděšené notičky se pevně držely za ručky. Když uvízly na keříčku, oddychly si: „Já tedy, sestřičky nevím, co ti ptáci na tom létání mají. Mně se ještě teď třesou nožky,“ povídala Osminka. Naklonila se a podala obě ruce Čtvrtince, která se skoulela až na samý okraj papíru. Sotva se notičky z letu vzpamatovaly a urovnaly si černé kabátky, začaly plánovat, co si počnou. Osminka navrhla, aby se vydaly zpátky k Arnoštovi: „Ten se o nás postará nejlépe. Seřadí nás do linek, každou kam právě patří.“ Čtvrtinka byla zásadně proti: „Pojďme do světa. Ještě jsem nikdy nebyla dál než v hudebním salonu našeho zámku.“

Kupodivu se ke čtvrtince přidaly zbylé notičky, a tak se Osminka musela přidat, pokud nechtěla zůstat sama na větvi rozložitého keře uprostřed zámecké zahrady. Čtvrtinka vyrazila z linkovaného papíru po větvi k zemi jako první. Za ní sestupovaly

buclaté noty v zástupu jedna za druhou. Některá zvesela, jiná opatrně a ta poslední, Osminka, dokonce otráveně a zklamaně: „Ach jo, proč mě jen ten průvan vynesl ven!“ Noty šly vysokou trávou. No, ona nebyla zas tak vysoká, zahradník ji často sekal, ale noty jsou maličké jako semínka či broučci a tráva je pro ně jako pro divokou kachnu rákosí u potoka. Čtvrtinka se ale ničeho nezalekla. Jednou se rozhodla, že jde do světa, tak to dokáže.

Za zámeckou bránou si ale přece jen potřebovaly odpočinout. Na takový dlouhý pochod nebyly vůbec zvyklé. Sedly si na obrubník u chodníku pěkně do řádky, tak jak sedávaly na notových linkách. Zrovna šel kolem Jiříček, malý záček hudební školy. Nesl si pod paží flétničku a kopal si před sebou kamínek. Najednou kouká, kamínek se zastaví u obrubníku. Nevěří svým očím: „Tady jsou rozsypané noty!“ Vytáhl flétnu z pouzdra a přiložil ji k ústům, aby si noty přebral. Prsty se chtěly hbitě rozběhnout po dírkách na flétně, ale mačkaly stále jen jednu. Jiřík zavrtěl hlavou: „Žádná pěkná písnička to není. Raději budu hrát podle svého zpěvníku od pana učitele.“ Flétna se ještě stačila na noty u chodníku zašklebit, než jí Jirka schoval zpátky do pouzdra. Čtvrtinku to zamrzelo. „Vstávejte sestřičky, vydáme se na cestu!“

„Nás ještě bolí nožičky,“ protestovala i za ostatní Buclinka. „Jen pojd'te, ať celý svět vidí, jak jsme se pěkně povedly!“ Noty se tedy neochotně zvedly a šly za Čtvrtinkou. Pěkně v řádce, jedna za druhou, jako běhají mravenečci po svých vyšlapaných cestičkách k mraveništi. Po chodníku noty došly až k domu s velkým proskleným výkladem, kde byl obchod s hudebními nástroji. První to poznala Osminka, která se při chůzi za sestřičkami nudila a každou chvíli si povyskočila. Za výkladem uviděla piano: „Jú, podívejte holky, tady je stejné piano, jako má náš Arnoštek! Pojd'te, půjdeme dovnitř.“ Noty se protáhly škvírou ve dveřích. Sedly si do řádky jedna vedle druhé na papír opřený o zvednuté víko pianu. Rozhlížely se kolem sebe a pozorovaly pana učitele, který chtěl koupit nové nástroje do hudební školy. Ale nejprve si chtěl vyzkoušet, jaký mají zvuk. Sedl si na otočnou židli k pianu, uviděl noty a začal podle nich hrát. Ale jak notičky seděly v jedné řádce, pan učitel stále hrál na jedné klávese: „No co je tohle za skladbu! Hráť pořád stejný tón! To se hodí leda pro buben.“ A přesedl si k bicí soupravě. Vzal paličky do rukou a několikrát silně udeřil.

„Jééé,“ lekly se noty a do jedné strany nadskočily. Dopadly zpátky, ale už ne do jedné řádky. Osminka dopadla na první řádek, Čtvrtka do mezery, Baculka na prostřední

řádek a další notičky také každá jinam. Zůstaly překvapením sedět a ručkama si držely uši: „Dost! Dost!“ Jako by pan učitel slyšel jejich náрек. Přestal bušit do bubnu: „Přece jen to piano ještě vyzkouším,“ pomyslel si a přesedl zpátky. Zahleděl se do not a prsty se mu hbitě rozběhly po klávesách. Zazněla krásná melodie. Nevěřil vlastním uším. Ještě před chvílí tu byla skladba na jeden tón. Přehrál noty ještě jednou a zase znovu a potřetí, když vtom se právě kolem procházela princezna Písnička se dvěma dvorními dámami. Zastavila se u výkladu a naslouchala. Skladba ji nadchla, a proto poslala první dvorní dámu dovnitř: „Požádej o tu skladbu. Až budu mít narozeniny, zazpívám ji.“ Pan učitel rád princezně píseň věnoval. Vždyť ani on sám nevěděl, kde se tady tak najednou vzala. A dodnes to neví vlastně nikdo. Jen já, a teď vy...

Příloha 4: Básničky s hudbou

Notový klíč

V knize je plno písmenek,
Z kterých se skládají slova,
Řadí se jako školáci
V pochodu od domova.
V notách je zas plno not,
Noty jsou písmenka v písni,
Jak vlaštovičky na drátech
Na pěti drátech se tísň.
Na linkách noty vede klíč,
Houslový k oblačné výši
A basový zase do hlubin,
Až do pohádkových říší.

A kdo to je vlastně písnička?

Já jsem malá holčička,
Říkají mi Písnička,
Co nevím, to nepovím,
S každým já si rozumím
Čtvrťové a osminové
bez jader jsou, zčernaly,
osminové mají lístek,
abyste je poznali.

Co je tečka?

Děti, copak je to tečka?
Konec věty, konec knih,
tečkami se to v nich hemží
Stovky spočítáte jich.
V notách tečku nepíšeme.
Vždy na konci písničky, not
jsou dvě čárky, s tenkou silná
Jako vrátka, hradba, plot.

Noty jsou jak oříšky

Celé noty jsou kulaté
Jako z lísky oříšky,
U půlových not zůstalo
Z lísky kousek větvičky.

Dirigent

Kdo chce dirigentem být,
ten se musí naučit
dobře slyšet,
poznat noty,
nosit frak
a černé boty,
nakoupit si taktovek
aspoň deset aktovek,
před zrcadlem doma stát,
trénovat a trénovat.